

SİYASAL KURUMLAR ALANINDA HUKUKSAL YENİLEŞME: DEVİRİMLEŞME ÜZERİNE (*)

Prof. Bahri SAVCI ()**

Burada, o reform sözcüğünü, Osmanlıdaki “tensik” ya da ıslahat anlamında kullanıyorum. Ondan da, yenileştirme, yeniden oluşturma, düzelme anlamlarına gelir. Bundan zaten, elimizde bir olgu, bir durum, bir düzen vardır da, onu, birden ve hepten yokedip, yerine, eskisine benzemeyen yepyeni bir olgu, bir durum, bir düzen getirmeyi amaçlamak temelde yoktur. Böyle bir “köktencilik”e ermek istenirse, kullanacağımız terim “devrim” olur. Onun için “reform” denilince, hiç olmazsa ilk anda, eldekinin düzeltilmesini, yenileştirilmesini, yeniden oluşturulmasını içeren bir “devrim” düşünülme gerekir.

Böylelikle, birkaç “işlem” den sonra, o kadar bir “başka”lığa varmış olabilirsiniz ki, reformlarımız, sizi bir “devrim”e ulaştırmış olabilir. Çünkü bu yenileşme, yeniden oluşturmalar, yep-yeniye, temelden değişik, temelden başkalaşmış bir yeni yapıya-kurum-olguya-içeriğe varmış olabilir.

Osmanlıda, bir yapı-bir olgu, bir durum vardı. Bir içerik vardı. O, türlü “ıslahat”larla, yenileştirme, “tensik” işlemlerine vuruldu, yeni öğelerle bir yeniden oluşturmalara bağlandı; bu süreç sonunda, yönetim alanında, mülki-

(*) Bu yazı Cahit Talas’a Armağan kitabından alınmıştır. (Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları -9 Ankara 1990 Sayfa 405-452)

(**) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Eski Öğretim Üyesi.

yet-muamelat-ukubat (ceza) -vergi-eğitim ve kültür-teknik-askerlik gibi alanlarda, yeni yapı ve içeriklere ulaşıldı; birden-kökten-bambaşkalık veren ey-lemelerden çok, var olan üzerine eklenen öğelerle ulaşılmış düzenlemeler, düzeltmeler olarak.

Cumhuriyet; bununla yetinmedi. Toplumsal yapı üzerindeki kimi işlemlerle, "laik" içerik-laik yaşam ilişkileri ve uslubu üzerinde, yapılanmakta olan, o bilinen alanları, toptan bir yenileşmeye-kökten bir oluşuma uğrattı : Bu bilinen "Türk Devrimi" idi : Laik bir sosyal içerik ekseninde, her alanda "ağdaş uygarlık kurumlaşmaları" ile... Tensikat olarak değil; "kök"  değiştirme, yep-yeni bir kök kurumlar ile, "bambaşkalık"a ulaşma olarak...

Daha somuta vurursak : Osmanlıda bir yönetimsel-siyasal durum-oluşum-kurumlaşma vardı. Bunun hukuku da vardı.

Kimi Osmanlı aydını-devlet adamı (ricali)-hatta kimi padişahı, bu durum-oluşum-kurumlaşımın, "tensik"ini zorunlu gördü. Onu, toptan değil, ama düzelterek, bir yenileşmeciliğe varmak istedi. Kimi yönetimsel-yargısal-siyasal yapılaşmalar (yani reformlar) başladı. Ve bunlar, kimi hukuksal araçlarla, "hukuk reformları"nı oluşturdu. Meclis-i Valay-ı Âhkâm-ı Adliye'ler, şuray-ı Devletler hukuku, Sened-i İttifak, Gülhane Hatt-ı Hümayun'u, Kanun-u Esasi gibi politik administratif belge ve yasalarla oluşan bir hukuk reformasyonu...

Sonra Cumhuriyet, var olanı dzeltmeciliği -rneğin, Halife-Sultan'da bir egemenlik, bir siyasal güç merkezliğini koruyarak varılmış bir siyasal yapı-salcılığı aşarak-bir siyasal kurumlaşmaya ve onun hukukuna ulaştı.

Burada Osmanlıdan bu yana, egemenlik-iktidar kurumunu ele alan, onun siyasal hukukunu oluşturan reformlarla varılmış olan, "Türk Devrimi"nin, egemenlik-iktidar hukuku ile oluştuğu köktenciliği ele alacağız : Çok dar bir zet halinde. Adeta, bu uzun sürecin genel başlıklarını işaret ederek...

Bir başka deyimle, "tek"nin egemenliğini, "tek"nin siyasal iktidarını temel almış bir düzenden, "demokrasinin hukuku"na geçiş öyküsünün bölüm başlıklarını işaret ederek, bu serüveni, ve de, içine düşülmüş olan çelişkiyi söylemek istiyoruz. şöyle ki :

İKİ SORUN

"Demokrasi"ye dönük bir siyasal hukuk reformu, ya da devrimi söz konusu edildiği zaman, ilk önce ortaya şu iki sorun çıkar :

Toplumsal Sorun

Bu, “demokrasinin hangi “Toplumsal yapı’ içinde oluştuğu, oluşabileceği” sorunudur. Böyle bir soruyu sormak, çok doğaldır, bilimsel bir tavidir; yanıtını arayıp bulmak da, “siyasal bir gerek”tir.

Batı emperyalist politikası, Osmanlı için, bu soruyu sormuştur; yanıtını da vermiştir, hem de kendine, bir bilimsel (!) dayanak bulup, bir bilimsel (!) davranış takınarak.

Demidir ki, Batı uygarlığı, “Jüdeo-kretien” bir algı temeli üzerine dayanır. Tek tanrılıdır; fakat, Meryem’i-İsa’yı da içine alan bir “Teslis (üçleme)” içinde “Ruh-ül Kudüs’lü bir inanç demetidir. Ayrıca, ticaretin gelişmesiyle oluşan bir “Burg” ve onun egemen gücü olan “Burjuvazi”nin; önce “Merkezsel Kral” ile ittifak edip derebeyliği arıtlaması; sonra da, daha baskısızlık ve güven-daha çok eşitlik ve gönenc vaadi ile kendine bağladığı alt sosyal katmanlarla ittifak edip, “Merkezsel Krallık-kan soyluluğu” otoritaryonizmi arıtlayarak, siyasal olarak da “liberal” bir rejime geçmiştir. Buraya da “Greko-latin” değerlere dönüş olan Rönesans’ın açtığı ufuk içinde oluşan “Aydınlıklar Çağı”nın felsefesi ile dolarak gelmiştir. Bu felsefe “insan-insanın kişiliği ve değeri üzerine kurulu olup, otoriteyi-iktidarı “sosyal sözleşme”ye dayatan; ve, bu durumda bile, ulusu temsil ederek kullanılan otorite ve iktidarı” insan hakları ile, hem görevlendiren, hem de, özellikle sınırlayan bir felsefedir. Demokrasi, budur; bu felsefeye dayalı, bir politiko-sosyal ve kültürel yapılanma ve yaşam biçimidir; jüdeo-kretien algıya dayanan Rönesansla yeniden bulunan greko-latin hümanizmi; aydınlık çağının İnsan -insan hakları-ulus moral kişiliği (Tüzel kişiliği) ve onun moral ve genel istencinin egemenliğini kurması; ve fakat bu egemen ulus istencinin, uygulamada “temsil” yoluyla kullanılmasının bütün işlemlerinin (yasama işlemlerinin dahi) insan hakları ile mutlaka sınırlanması vardır. -Osmanlının- yaşam biçiminin, anlayış bütünüünün içinde, ne jüdeo-kretien değerler vardır; ne greko-latin hümanizması vardır; ne de Aydınlık-çağının, bir yandan, ulusal istenç-ulusal istencin egemenliği algısı vardır; öte yandan da, ulusal istencin bile, insanın değeri ve onun “özgürlük-eşitlik-güvence” öğelerine dayalı ‘insan hakları ile sınırlanması’ vardır.

İşte, Batının, “Toplumsal sorun” konusunda, Osmanlı için, yaptığı saptama, budur. Yukarıda, iki yerde (!...) işaretleri koyarak yaptığımız şakaya bakmayın, bu saptama, temelde, doğrudur da, bilimseldir de...

Fakat, emperyalist Batının, bundan sonraki değerlendirmesi, önce, zalimdir : Özellikle ekonomiko-sosyal ve politiko-kültürel “eşitlik” ünanzmasına hiç aldırmadan adı geçen bu alanlarda, Osmanlıyı ve hatta Cumhuriyeti kendi manyetik alanında, eşitsiz bir bağımlı halinde tutmak için, ve de, bunu sürdürmeyi sağlamak için, şu değerlendirmeyi yapar;onu zorlar : Görülüyor ki, Osmanlı ve onun sosyal kalıtçısı Cumhuriyette, Batıyı, Batı yapan tarihsel oluşum ve gerekli öğeler, yoktur. Onun için, Jeo-politik zorunluklarla Batıya yanaşık; fakat ekonomik coğrafya gereği Batı ekonomisine bağımlı kalması gerekir. Hem jeo-politik durum, hem de ekonomik yaşam, bölgede, Batının o manyetik alanında “huzur” ister. Bu huzuru da, orada, “sürekli bir tartışma-siyasal iktidar savaşımı- çoğulculuğun bir dialekti” demek olan demokrasi getirmez. Tersine demokrasi, oraya, karmaşa getirir. Aranan ve kurulması Batı yararları için zorunlu olan bu huzuru, orada, oranın yerel ve tarihsel koşullarından gelen “bir üst” otoritenin; egemenliğin temel yetkilerini kendinde toplayan bir “tek”ci iktidarın monolitik (yekpare) olarak yukarıdan gelen, “velayetçi-vesayetçi-pederane” yönetim biçimini sağlar :

İşte, Batı, önce, böyle bir zalim değerlendirme içinde 12 Eylül’e - onun ürünü olan 82 anayasasına - onun içinde kurulmuş ve kurulacak olan “tek”ci, “tek”in iktidarına, sempati ile bakar. Bununla da yetinmez. Bu, “tek”in iktidarını kuvvetlendirmekten başka bir sonuç vermeyeceği, çağdaş deneyimlerle saptanmış olan “başkanı (yani o “tek”i) halka seçtirmek”; “tek”in istencini bir sürü yersiz ve gereksiz ve tastikçi ön plebisite dönüşen referandumlarla payandırmak; “ülkeyi”, “tek” in keyif ve sübjektif değerlendirmelerini geçersiz kılacak yapısal mekanizmalardan arıtlamak gibi siyasal hukuk kurumlaşmaları önerir; “gene o ‘tek’i payandalayacak ekonomik yapılar” özendirir.

Batının, yukarıda gösterdiğimiz “toplumsal konumumuzun, demokrasiye elvermeyen bir yapısallık içinde olduğu”; bu nedenle, Batı demokrasisi peşinde koşmaktansa, geleneksel kurumlardan esinlenen bir “velayetçi-vesayetçi-nonolitik (yani tepeden gelme yekpare) bir istenç “tek”liği kurmamız” önerisi, yalnız, zalim değil, aynı zamanda bilim dışıdır.

Çünkü, tarihimizin, giderek, (hem de sürekli bir ivme ile boyuna kuvvetlenerek) o, geleneksel kurumlaşma-yapısallaşmanın dışında, Batılı ilkelerin-kurumların ışığı altında bir oluşum getirdiğini, ya bilmiyor; ya da görmezden geliyor.

Bu noktayı iyi anlamak için Orta Asya'nın ve çölün sosyal yapısına, birer satırla göz atmak gerekir. Bu yapıda "tek" in nasıl, neden doğduğu, o zaman, kolaylıkla anlaşılır ve böylece, demokrasiye yönelikliğimizin ikinci sorunu olan "siyasal sorun" da kavranırlık kazanmış olur.

Orta Asya ve Arabistan çölünün yapısı, sürekli, çatışmalar, bunun da silahlı türünün ortamı olarak özetlenebilir. Orta-Asya'nın geniş uzantıları, sert dağları arasında yaşam, sosyetelerin ilk dönemlerinde olduğu gibi "kabile-klan" örneğindedir. Sert bir doğanın da sonucu olmak üzere, üretim bolluğu söz konusu değildir. Bu durum, zorunlu olarak, kabileler, klanlar arasında silahlı çatışmayı getirir. Bu silahlı çatışma iki yönlüdür. Birisi, kendine özgü uygarlığı içinde, Çin'in üretimlerine doğru akan bir "dışa yönelik" çatışma, bir de, bu çatışmayı da geliştirmek için gereken iç birliğine ve "içte büyüme-yönelik" çatışma. Nitekim, bu birleşme, birleşerek büyümenin gelişmesi sayesinde, kabilelerin bütünleşmesinden oluşan "kabile devleti" ne, tek hakan, tek kağan yetmemiştir; iki hakanlı bir yönetsel-siyasal birimcilik doğmuştur. Fakat yaygın kitlelere "kılıca dayalı" buyruk yürütme olgusunun yarattığı "siyasal olgunun doğası", "Doğu hakanlığı-Batı hakanlığı" gibi bir ikiliğe elvermediğinden, her birim, ya, kendi bağımsızlığına gitmiştir, ya da, gene, "tek kaganlık"a dönüşmüştür.

Her ne görünüm altında bulunursa bulunsun, ürün azlığı ve bundan dolayı sürekli iç ve dış çatışmalar içinde bir "kabile toplumu" ya da "kabile toplumları birliği" sosyal yapısı vardır.

"Arabistan Çölü" olgusuna gelince : Oradan da, daha koyu ve daha karmaşık olarak, benzer durumda bir örnek vardır; vahalarda birbirlerinden soyutlanmış kabileler, "kabilelik sosyal yapısı", kentlerde de ilkel kentleşmeciliği aşmamış, bir sürü "put-tanrı" simge ve anlayışları dolayısı ile, bütünleşmeye varamamış, gene o kabilelik sosyal yapısı...

Ve, hem vahalarda, hem de kentlerde, sürekli-huzurlu bir yaşamın baş etkeni olan bir "hukuksal düzen"den yoksunluk yaşamının karmaşası : öldürme-yağma-gasp-hırsızlık-talan-ırza saldırma-başkasının yaşam ve maddi varlık hakkını çiğnemelerle ulaşan bir kaos yaşamı...

Bir başka deyimle : sert-haşın-verimsiz bir doğa içinde, hırsızlıktan öldürmeğe ve yağmaya kadar giden zalimlikler ortamı bir sosyal karmaşa; Eski

Mısır'dan gelen "çok tanrılığın" etkisi ile bir sürü "put-tanrı" simgeleri merkezlerinde, bir-birinden kopuk ve bir-birine sert ilişkilerinden oluşan bir sosyal yapı ve onun içinde, kuvvete-sertliğe-hiyleye dayalı ilişkiler...

Siyasal Sorun

Hem Orta Asya'daki, hem Arabistan Çölündeki bu sosyal yapı ve sosyal ilişkilerden sonuçlanan bir siyasal biçim ortaya çıkmıştır : "Tekin otoritesi"... "Tek" in, "Tanrısal otoritesi"... Tek elden yönetme diyebileceğimiz bir, "Tanrısal iktidar" ve onun "Tekçi siyasal yapısı" ve ona göre, bir "Tekçilik felsefesi"... Ki, o "tek" in gücünü garanti edici, bir dinci siyasal yapı felsefesi oluşturur.

Evet, her iki bölgedeki fakir doğa-sert iklim-üretim azlığı içindeki somut yaşam savaşımı; her şeyden önce, buyruk birliği, kumanda birliği ister. Böylece, Orta Asya'da, kabilesini, ötekiler üzerinde etkili kılmaktan başlayıp, onları, kendisi ile bütünleştirme-bu bütünü Çin ve başka yerlere sürme eylemi, savaşın doğası gereği, hakanın-kağanın "tek"lik olgusunu ve onun da, salt otoritesini doğurmuştur. Arabistan çölünde de, "Kureyş" i derlemek toparlamak; ötekileri de, kendi manyetik gücüne bağlamak, o kaosu yok edip yerine bir "hukuk düzeni" koymak, bu hukuk düzeni üzerinde oluşan birimi, bu sosyal dinamiği, Endülüs'e-İran içine-Bizans kapılarına sürmek, yani bu büyük savaş yaşamı; gene savaşın doğal gereği, "Emirülmüminin" in "tek" lik olgusunu, ve onun da otorite saltlığını yaratmıştır.

Ve bu saltlık bu kez, çok kuvvetlidir, çünkü, hem dayanağı güçlüdür, (Tanrı'dır), hem de başarıları önemlidir, ve kendisi lehine ağır basmaktadır : sert-haşin-verimsiz topraklarda, hırsızlık, yağma, öldürme, öç öğelerine dayalı bir sosyal ilişkiler kaosunda, yeni bir yönetsel düzen yaratmıştır. Toplum, "hukuksallığa indirgemiş" tir. İslamı, "Cihad" yoluyla yayma siyasal gelişmesini sağlamak için, özgün bir örgütlenmeye ulaşmıştır : "Fıtrat-ı İslam" ı en iyi deyimleyecek ve topluma yansıtacak olanı, o "TEK" yapan; onun gücünü de, Tanrı istencine dayatan özgün bir örgütlenme. Tanrı'ya dayandığı için, "iktidar" ı, "Tanrısal" olduğu için, otoritesi, sonsuzdur. "Emir-ül Müminin" liği salttır. Kendisine karşı gelinemez, böyle bir karşı geliş olursa, bu, salt istenci, onun cismani varlığı aracılığı ile yeryüzüne yansıyan Tanrı'ya karşı geliştir ki, olamaz. Hatta ondan, kendisini "yapma yükümlülüğü" ile bağlamak üzere, bir husus "talep edilemez". O, "bilim-cesaret-adillik" gibi,

gene “fıtrat-ı İslam” gereği olan ve oradan yansıyan nitelikleri dolayısı ile düşünür-bilir-takdir eder- ve lutuf ederek yapar; ama, kendisi vermeğe ve yapmağa zorunlu kılınamaz; çünkü her şey Tanrı’nındır; ve de, Tanrı’nın, onun aracılığı ile Lütûf edilen bağışdır

İşte, o eski kaos’u arıtlayıp, bir yeni “hukuksal düzen” getirmesi; bu düzeni, İslâm’ı yayıcı bir örgütlenme düzeyine çıkarması gibi “performanslar (yapımlar ile itibar kazanan bu “tek”in gücü geleneği, Ortay Asya’dan gelen, gene “tek” in üst düzeyi oluşturması geleneği ile birleşince, Osmanlı’nın Halife-Sultan saltlığına elverişli siyasal algıya ve yapıya temel olmuştur.

Ayrıca, o, “Tek elden; sevk-ü idare ilkesi” de, bu “tek”in sultanının oluşumuna katkı getirmesini sürdürmüştür. Bilindiği gibi, Osmanlı, Selçuk kalıtını geliştirmek “imperatifi (zorunluğu)” içindedir. Bizans’ı çökerterek, kalan üzerinde yaşayabilmek için, genişleme ve büyüme zorundadır. İslam’ın sahibi olarak, İslam’ı yaymak da, Osmanlı’nın özgövidir (misyonudur). Onun için, o “tek”, yalnız sultan değil, “Halife Sultan”dır. Yani, Osmanlı, hem cismani, hem de ruhani (yani, her iki alem için) özgörev sahibidir; bir yandan, çatışmalar jeopolitiği üzerindeki yaşam için gerekli fiziksel boyutlanmayı, dünyasal “sevk-ü idare” sultanını, öte yandan İslam’ın yayılmasının gereği olarak, bir “tek”in “saltlığı”nı kurup işletmenin sahipliği...

Ve böylece, bir açıdan (bu bir bilimsel açıdır da) Batıyı Batı yapan bu sosyal konum dışındalık; ve onun içinde onun doğal bir ürünü olarak oluşan demokratik siyasal yapı dışındalık içinde olmaktan gelen bu kolaylıktan yararlanarak Osmanlı, Cumhuriyet dünyasında, yani onun sosyal yapısı içinde, “tek”ci bir siyasal iktidar olgusuna elverişlilik görülmektedir ki, Batı’nın emperyalist yüzü (cephesi), bu bilimsel gerçeği kullanarak, Türkiye’ye, bu demokrasinin gereksizliğini ileri sürecektir; bize bir üst makamın, velayetçi-ve sayetçi-pederane-monolitik iktidarını; onun, bütün yetkileri, hukuksal ve eylemsel (fiili) olarak kendinde toplanması demek olan totaliteryanizm kokulu, ve bu yetkileri, hiçbir sınır tanımadan kullanması demek olan otoriteryanizm renkli bir siyasal rejimi ve onun siyasal yapısını önerecektir.

Bu saptamadan sonra, şimdi, bu önerinin, anayasal gelişim tarihimizin, bütün dünyada, eski yüzyılların hızını aşan bir ivme ile geliştiği son ikiyüzyıllık aşaması önünde, nasıl zalim bir yanlış olduğuna eğilelim.

Bunun için de, önce, reform ve devrim olgusunu, bu sürecin bir genel kuralını belirterek işe başlamak gerekir. Reform, ya da devrim biçimlerinde olsun, “değişerek yenileşme” - “başkalaşarak gelişme” - “bir ‘durumu’ bırakarak, bir başka ‘durum’u oluşturma” toplumsallığın “temel süreci”dir. Uygarlık böyle kurulur - gelişir. Yoksa, sonuç, bellidir; Duraganlık ve bitiş... Güçlerin, araçların arasındaki, kendi içlerinde ve başkaları ile oluşturduğu çelişki, bir diyalekt yaratır, bundan da, duraganlık, biter; bitiş, sona erer, yeni inşalara varılır. Uygarlık dünyasının toplumlarında olan, hep budur.

Eğer Türkler, Orta-Asya, Avrupa ortaları, Karadeniz ve Akdeniz dolayları mekanlarında, “bitiş”e varmamışlarsa; bu, adı geçen coğrafyanın bölgesel muayyeniyetleri, tarihsel süremin türlü evrelerindeki özelliklere göre, yeni oluşumlara varıcı bir dinamik olmalarındandır : duraganlığı ve “bitiş”i red eden, ona, teslim olmayan bir dinamik...

Öyle ise, Orta Asya kagancılığı, “tek”çiliği, çöl emir-ül müminciliği saltlığı içine, Osmanlı Halife-sultan’lığı tekçiliğinin sınırsız otoriteciliği içine çakılıp kalmazlar. O Osmanlı ki, daha ikiyüz yıl önce yenileşmeye yönelmişti. Bunu, Cumhuriyet, neden, her türlü eskimiş gelenekçiliği aşarak, yeni bir kurumlaşmacılığa (yani laik bir demokrasiye) ulaştırmasın?

İşte Osmanlı-Cumhuriyet, bu kökten bir değişim-yenileşim olan süreçte bütünleşip, önce :

- İktidarı yeryüzüne indirmişlerdir;
- Sonra, onu, yumuşatıp, “hukuk ile-insan hakları ile” çevirmişlerdir;
- Daha sonra siyasal ve toplumsal yaşamı laikleştirmişlerdir; bu laikleşmenin sağladığı liberal felsefe genişliği üzerinde, bir toplumsal-siyasal çoğuluğa varmışlardır;
- Ve en sonunda, demokrasinin siyasal özü olan özgürlük-eşitlik-güvence, korkudan ve baskıdan azadelik ilkelerine dayalı demokrasinin kurumlarını algılamışlardır.
- Ve bu arada uğranılan duraklamaları, sapmaları, süreci tümünden tersine döndürücü, eski değer-kurum-felsefe ve sentez savlarına tam teslim olmamışlardır.

Evet, Osmanlıda, Batı'yı Batı yapan; oradaki tekçiliği ve tekin sultasını, çoğulculuğa ve çoğulculuğun “konsensüsü (değişikliklerden türülüklerden bir bileşik rıza çıkarma olan “oydaşma”) ile işleyen “özgürlüğe-eşitliğe-güvenceye-korku ve baskıdan azadeliğe dayalı demokrasiyi veren öğeler, özgün olarak, ilk doğal üreti olarak, olmamıştır.

Fakat, Osmanlının köprüleri altından, yeni sular akmıştır. Bu yeni suların doğurduğu Cumhuriyetin köprüleri altından da yeni sular akmaktadır.

Böylece, yeni koşullar, yeni “imperatifler (tarihin buyrukları)” doğmaktadır. Yani, tarih, yeni olanaklar, çünkü, yeni muayyeniyetler, yeni imperatifler getirmiştir.

Bunlar, önce Osmanlıya ve Osmanlı yapısına, sonra da Cumhuriyet'e, onun yapısına; çağdaş demokrasi değerlerinin benimsetici, onlara uyum sağlatıcı bir gelenek de getirmektedir. Bir başka deyimle, Osmanlı-Cumhuriyet, biraz yukarda gösterdiğimiz o demokrasi ilkelerini; onlara uyum sağlatıcı bir gelenek de getirmektedir. Bir başka deyimle, Osmanlı-Cumhuriyet, biraz yukarda gösterdiğimiz o demokrasi ilkelerini; onları yaratan değerleri; kendisinde özgün olarak bulunmamasına karşın; Batının felsefesi, yaşam üslûbu, düşün yapısı ile, tarih içinde haşır-neşir olma sonucu, bunları özümseme yeteneği kazanmıştır.

Böylece, önce Osmanlıda bir bölümü ile, sonra Cumhuriyette, onları tümüyle özümseme, kendi malı kılma olgusu doğmuştur. Bundan dolayıda, Osmanlıda, Batılı yaşamın, üslûbu, kurumları başlayabilmiştir; Cumhuriyette de, genelde, toplumsal yapıyı, özeldde siyasal yapıyı laikleştirerek onun üzerinde, “tek”in totaliterçiliğine (yani bütün dünyasal ve ahretsel gücün o “tek”te toplanması)- otoriterçiliğine (yani, Tanrının simgesi olarak, denetimsiz bir güç kullanma) dayallığı red edip, bütün sosyopolitik dinamiklerin konsensüsüne (birleşik rıza çıkarma oydaşmasına) dayallığı ve “denetimi-sınırı” deyimleyen demokrasi kurumları ve yaşam biçimi, bir yerleşme ivmesini kazanmıştır : Kimi “münkarızlık” istidatlarının geri tepmesine karşın...

DEMOKRASİNİN “LAİK” SİYASAL HUKUKUNA VE KURUMLAŞMASINA AÇILMA

Şimdi Osmanlıyı, bir kez daha anımsayalım : Dinsel bir yapı...

Her şeyi “uhreviyet (doğa dışılık ve ahrete bağlılık-yazgıcılık”) denen de-

ğerler içine alış... Ve bu ortamda, kapalı bir siyasi hukuk ve Tekçi siyasi iktidar..

Bu Sistem İçinde Reformculuk : Fakat, özellikle, Fransız Devrimi ile, evrenselleşen bir çatlama ve yenileşme akımı ile de karşılaşmıştır.

Bu, 18. yüzyıl Aydınlar çağının, düşünce -sosyal ve ekonomik ilişkilerde, devletsel, yönetsel yapı ve ilişkilerde bir serbestlik demek olarak getirdiği bir liberal algı, bir liberal tutum akımıdır. Her ne kadar, bu akımın “ratio” sonu ören-üreten-yaşama indiren yaratıcılar Osmanlıda 1789’u, kavrayamasa da, bu felsefe ve yaşam ruhunun ürünü olan kimi kurumların gereğini de duymaya başlamıştır.

Yönetsel İslahat - Kurumları

Kimi aydınların “Merkezsel İktidar” a sundukları layihalar, bu gereksinmeyi belirtmiştir. Böylece, kimi yönetim alanlarında ve tekniklerinde yeni kurumlara, kapılar açılmıştır.

Burada, bunların bir dökümünü yapmayacağı, fakat, şunu belirteceğiz ki bunlar Halife-Sultana, somut yardımcı kurumlardır. “Meclis-i Vâlay-ı Ahkâm-ı Adliye, Şuray-ı Devlet ve yaşamı geliştirici Topçuluk dökümü ve öğretimi ile, Deniz ve Kara Mühendislikleri alanındaki kurumlar-Savaş sanatı ile Genel yönetim sanatı alanlarında uzman kadrolara ulaşma kurumları (Harbiye ve Mülkiye)-yasalar, yargı-Tıbbiye, Darülfunun gibi eğitim alanlarında yeni kurumlar, yeni genel ve yerel yönetim örgütlenmeleri-el ve atelye sanayini aşan yeni teknolojiler-ekonominin yeni kurumu olmuş olan bankacılık (Ziraat Bankası) v.b. gibi kurumlar...

Bütün bunlarda, sistemin “islamsal toplum-merkezsel kuvvet tekliği içindelik, sürmektedir.

Demokratik Siyasi İslahat ve Yapılaşmağa Yönelme

Ayrıca, ilerde, bu toplumsallığı ve “Tek”liği kırarak, bir siyasi yapılaşma da, başlamış ve sürmüştür, ki, bunlar “iktidarı ve Egemenliği, Aydınlar çağının ruhu içinde bir duyumsarıktan başlayıp, klasik ve çağdaş demokrasinin kurumlaşmasına ulaştıran bir evrim-reform-devrim süreci oluştururlar, gene, kendisini bir “münkarizlik” e götürecek öğelerle çarpışa-çarpışa...

Bir “Uyum Ahdi”

Görüyor ki, Osmanlının sosyal yapısı, dinsel bir taban üzerindedir. 18. yüzyıl “ratio”su, onu, “semavilik”ten, “arzilik”e, yani, gökten, yeryüzüne indirememiştir. İçerde, hala, Anadolu ve Rumeli Ayanının ekonomik üstünlüğünün güvencesini arayan ve sağlayan bir yapılanma vardır. Bu yapının temel güvencesi de, sağlam bir semavi iktidarın, bu âyan ile uyum içinde kalmasındadır. “Sened-i ittifak”le gelen. Oysaki 18. yüzyıl sonlarında, bu semavi iktidar zayıftır; dolayısıyla, Anadolu ve Rumeli Ayanının ekonomi ve kıtlık üstünlüğüne dayanma istidadı içine girmiştir. Öyleyse, karşılıklı olarak, birbirlerini, yeniden desteklemelidirler.

İşte bir “padişaha bağlılığı” anlatan Ayan ile padişah arasında oluşturulan “Sened-i ittifak” (1807) temelde gereken bu “uyum”un ahdidir (anlaşmasıdır). Ayan, sahip olduğu o “ekonomi-kıtlık üstünlüğü” gücü ile, o “Semavi ‘tek’ in” yani Padişahın, merkezsiz gücünü destekleyecektir. Padişahın, yani, o, semavi merkezsiz tek’in, sultasına hizmet edecek, ona sadakat gösterecektir. Padişah da, onların, o çevresel-yerel sultalarına güven verecektir : Bu yeryüzü güçlerini koruyup sürdürebilmek için karşılıklı, sadakat ahdi ve vaidı...

Fakat, bu basit şema; Orta Asyadan yola çıkıp, Çöl Semaviliği (Tanrısalılığı) felsefesi içinde kuvvet bularak ve gelişerek gelen “Tanrısal Saltık” geleneğinde, ilk gediği açmıştır : Felsefesinde, Tanrıdan başka yerden güç almayan; Tanrıdan başkanına karşı, kendi lütfu ve koruması dışında, hiç bir yeryüzü yükümlülüğü ile bağlı olmayan o “Semai İktidar” ın, artık, yeryüzüne inerek, bir yeryüzü gücünün desteğine gereksinimli kalışı... Ve böylece, “rakipsizlik-benzersizlik-eşitsizlik” gibi Tanrısalıktan gelen Semavilik niteliklerinin gevşeyerek, “arzileşmesi (yeryüzüleşmesi) sürecinin açılması... Bu-raan yeryüzü-laik-sınırlı dönüşümlü iktidarına ulaşılacaktır.

“Tanzimat Fermanı” ile Gelen : Tanzimat, Gelişiminin Bu Evresinin Önemli Bir Aşamasıdır

Sened-i İttifak, “Fıtrat-ı İslam” ile dolu, Tanrı katına en yakınlıktan gelen bir gücün sahibi olan o “HAşmetlu”yu, “Sema”dan “Yeryüzüne” indirmişti. Ve onu, gene de kendi kulu olan, fakat, ne de olsa, devlet basamaklarında (Hiyerarşisinde) seçkin yönetmen yerinde olan, ayrıcalıklı Ayanına, bir vaid ile de olsa, bağlıyordu; bu özünde, kendisine “rakip-benzer-eşit, bir başka güç tanımayan, yani özünde, Tanrısal bir güç kullanan, dolayısı bütün güçle-

ri-yetkileri kendinde toplayan (totalitaryanizm), ve de bunları, hiçbir yeryüzü yükümlülüğü ile bağlanmadan, sınırsız olarak kullanan (otoritaryanizm) “tek”i, istencini, şimdi bir tür sınırlama sayılabilir. Ama buradan, çağdaş demokratik iktidarı bağlayan “İnsan Hakları Doktrini” ne varılamaz.

Osmanlıda, siyasal hukuklaşma aşamasına geçişi; ve bugün, çağdaş siyasal hukukun, en ilginç, çünkü en kuvvetli kurumu olan “İnsan Hakları” ile, siyasal iktidarın sınırlanışını görmek için “Tanzimat Hat-tı Hümayunu”na gelmek gerekir (1839).

Bu, hukuksal yapı ile, padişahın işlemidir (tasarrufudur). İki, ya da çok yanlı olarak “bağlamlar” kurmaz. Padişahın, tek yanlı olarak kendi istencini belirtmesidir. Orta Asya Hakanı ile, Arabistan Emirül Mümininin, o “tek”lik istençlerinin belirme hukuksallığına uygundur.

Fakat, o “tek”in, tek yanlı olarak belirttiği bu istencin (ki, gene bir egemenlik saltlığının eylem ve işlemidir) özünde, bu kez şimdiye kadar görülmemiş bir yeni öge vardır. “İnsan Hakları” ve “İktidar Sultası”nın, artık, “İnsan Hakları ile bağlanması”...

Orta Asyanın anıtlarında ve tabletlerinde, İslam Hukukunda “kişi” ile onun, ana rahminden başlayıp, kalıtına kadar uzanan bir süreç içindeki, bütün “durum”ları konularındaki kurallarında, “insan lehi”nde bir sürü ayrıcalık-olanak-müsüüde görebilirsiniz. Bunlar, çağımızın bir sürü sivil-siyasal-ekonomik-sosyal yasalarında görülenlere de, çok yakındırlar.

Fakat, Tanzimat Fermanı içinde, bir-iki satır, hatta beş-on sözcükle değişimlenen husus, bunlardan, özünde ayrı olacak olan bir yeni olgunun “Batılı Çağdaş İnsan Hakları”nın habercisidir.

İnsan lehine kimi ayrıcalıklar-olasılıklar-müsaade ve izinler elbette, yeni bir şey değildir. Bunları Orta Asya ve İslam Hukuklarında da görebilirsiniz. Ama bunlar, bugünkü “İnsan Hakları” değildir; “yüksek”, “Tanrısal Makam”ın bağışlarıdır. Bütün bu ayrıcalıkları, -olanakları- müsaade ve izinleri, bir yüce makamın, müsaade ve izni olmaktan çıkarıp, “insan” varlığının o üstün değerinden sızan” ayrıcalık, ya da olanak” kılan anlayış, yenidir : Onun, bu durumundan, “doğal olarak doğan” ayrıcalıkları-serbestlikleri-olanakları vardır. Bunlar, bir merkezsel “tek”in, hatta ulusal istencin temsilcisi nitelemi (sıfatı) ile ulus egemenliği kullanan en liberal-demokratik yapılı “Devlet” in,

lütuf ve atıfeti (bağışı) olarak doğmazlar. Buınlar, “İNSAN” olma, “İSTENCİ” ile donatılmış biricik varlık olma niteliğinden gelen “haletlerdir (durumlardır)”.

Bundan dolayı da, işte o “insan” olma niteliğine (sıfatına) bağlı olarak, önceden beri vardır; doğal olarak vardır.

Bunlar, toplumda da, insanın kendisi ile birlikte vardır. Toplumun siyasi örgütlenmesi olan “DEVLET”e de kendini getirerek, zorlayarak, onu da bağlayarak, vardır.

Bu zorlama-bağlama, şöylece, iki yönlüdür : Devlet, önce, “İnsan Hakları alanı”nın önünü kapayan engelleri arıtlamak, aynı zamanda, bu alanı geliştirecek önlemleri de almak zorundadır. Sonra da, Devlet, insan haklarını asla ve kat’a, bozmayacaktır; tersine, bütün eylem ve işlemlerini “İnsan Haklarının belirttiği sınırlar içinde yapacaktır-yani, insan hakları, “Devlet”i bütün eylem ve işlemlerini “SINIRLAYACAKTIR”.

İşte, “Çağdaş İnsan Hakları Doktrini” budur.

Bu doktrinin bütün anlamı da :

– Devletin, insan haklarını, yaratı-verici-bağışlayıcı- ve de, bunun sonucu olarak, sınırlayı olamamasındadır;

– Tersine, insan haklarının, kendiliğinden, insanla beraber varolmasındadır;

– Bir başka deyimle, insan haklarının, insanın, insan olma niteliğinden; insanın, başka hiçbir varlıkta bulunmayan bir cevher olan “istenç”inden gelmesindedir; böyle bir olgudan sızmasındadır; bu istençten yansımındadır;

Bütün bunların sonucu olarak ta, İnsan Hakları Doktrinini anlamı :

– Bu görkemli kavramın toplumu da, devleti de bağlamasındadır, devletin, yasama da da içinde olmak üzere, ulusal istenci tantanalı söyleyimlerle deneyimleyen, yani ulusal istenci deyimlediği ileri sürülen “YASA”ları yapan ve “UYGULAYAN” ulusal istenç “TEMSİLCİ”lerinin, bütün eylem ve işlemlerini bağlamasındadır.

– Devletin, insan haklarını düzenlerken aldığı, geliştirici önlemler yanında, kısıcı önlemleri alırken de, onları, “ÖZLERİ”nden mutlaka korumasındadır.

İşte “İnsan Hakları, böyle müthiş bir algıdır, böyle müthiş bir olgudur.

Orta Asya ve Arabistan ve dolayısı ile, Tanzimata kadar gelen Osmanlıda, koşullar elvermediği için, bir Aydınliklar çağı bulunmadığı için, böyle bir algı, oluşmamıştır, böylece, bu çağın doktrinin niteliği özellikte-içerikte-etkililikte-boyutlarda, insan hakları var olmamıştır.

Ne tuhaftır ki, bu anlamda ve bu nitelikte bir insan hakları koruması, Atina’da bile oluşmamıştır. Bu Kent Devletinde ve demokrasisinde bile, insan hakları, demokrasinin, bugünkü aşamasının içine girememiştir. Çünkü Atina Site demokrasinin, bugünkü aşamasının içine girememiştir. Çünkü Atina Site demokrasisi, Site’yi, onun egemenliğini temel almıştır, onu, “insan”ın önüne koymuştur. Atina, sonradan, “Greko-Latin” sentezi içinde, Batı siyasal uygarlığının temel ilkeleri olacak felsefeler oluştururken bile (örneğin, Stoisyen Felsefe içinde, insanı ve ayrıcalıklarını işlerken bile, “Site Devletin Egemenliği”ni, herşeyin, ve de insanın önüne koyarak, insanın, devletten onun görkemli egemenliğinden resmen istenebilme (talep edilebilme) gücü içinde, bi insansal ayrıcalık (imtiyaz) düşünününü öne çıkarmamıştır.

Devletten istenecek (talep edilebilecek) insan olanakları, ayrıcalıkları anlamındaki bir görüşün izlerini (gene bir başka tuhafılık olarak) Orta Çağda görürüz ve kilise hukukunun içinde görürüz.

Ama, aslında doktrinin somutlaşmış yüzü, Aydınliklar çağında oluşmuştur. Dönem, “insan” denen olgunun erdemleri ve toptan bir deyişle “değerleri” üzerine dayalı bir “özgürlük” düşününün geliştirilmsi dönemidir. Toplumun temeli-yaratılan toplum içinde insanın yeri-ikisi karşısında, egemenliğin, egemenin irdelenmesi yapılırken, adalet, hakkaniyet ile otorite arasındaki ilişkiler, özgürlük ve hak kavramlarını gün ışığına ulaştırmıştır. Toplumun oluşumu-özgürlük-eşitlik-otorite-egemenlik konularında yeni düşün üreticileri ortaya çıkmaya başlamıştır. Dinci ve sivil tiranlıklar-baskılardan kaçış ve özgürlük-kendini, kendin olarak yönetim tutkuları, yeni toplum-yönetim-özgürlük formülasyonları arayışlarına yönelmiştir. Bunlar da, Atlantigin iki yanında iki devrime ulaşmıştır (1776 Amerikan, 1789 Fransız Devrimleri). Onların bildirilerinde, sanki, Tanrısal bir esintinin, devrimcilerin algılarına fısıltısı imiş gibi, görkemli formüllerini bulmuştur.(Bu arada, daha 1215 Magna Carta’sından yola çıkıp, türlü koşullar içinde, ayrı tarihlerde ortaya çıkan İngiliz Bill’leri, gene genel özgürlük ve hak arayışı içinde olmakla birlikte, ay-

rı bir sürecin oluşumlarıdır : Taht'ın karşısında, önce soyluların hukukunu elde etmekten başlayan bir "İnsan Hakları" ortaya çıktı, 1295 Domel Parlamentosu ile, halk temsiline ağırlık kazanması ile de gelişen bir "Taht-Parlamento arasında 'iktidar' Savaşımı", evrim kuralı içinde gelişti ve türlü İnsan Hakları bildirilerini (Bill of Right'ları) meydana getirdi. Ayrıca, türlü iç ve dış olayların itişisi sonucu, siyasal gücü (ki, "İngiliz Halkı) adına egemenliği kullanmagücü demektir) Parlamento eline teslim edildi. O kadar ki, "Parlamento, bir kadını erkek yapma dışında, her şeyi yapabilir" diyen bir güce ulaştı. Bu nede demektir? İktidar, sahip değiştirir, ve de güçlenir, ama 1215 Magna Carta'sından beri, 1630'ların "Habeas Corpus"undan beri, bu arada çıkan başka Bildirilerle (Bill of Right"larla) insana sağlanan olanak-ayrıcılıklar-elverişlilikler-izinler yani "İnsan Hakları" çerçevesi insan hakları alanı içinde...)

İşte 1839 Fermanı da : Osmanlı; Aydınlıklar Çağının oluşumu içinde olmadığı halde "İnsan Hakları Doktrini"nin ortaya koyduğu ruhu, bir miktar, İngiliz Bill'leri ile, Amerikan ve Fransız Devrimlerinin formülasyonları içinde, anlamağa başlamışlığın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İlk kèz, o tek kudret olan "Halife-sultan iktidarı"na bağlamıştır : İlkel bir eda içinde, hukuksal ve siyasal yaptırımdan yoksun, ancak, metafizik bir sınırlama olarak...

"Can, mal, ırz"ın dokunulmazlığında; uyruklar arasında ayırım gözetilmeyeceğinden; vergi ve askerlik gibi yükümlülüklerin, bu yeni ruh içinde düzenlemelere kavuşturulmasından söz etmek, ne demektir? Batının, uzun bir süre içinde ürettiği kavram ve kurumları özümseme gereksinimini duymak demektir : daha da ilerde olarak, gene Halife-Sultanın "tek" siyasal merkezliği yapılaşmasını bırakmadan da, bu yapıya dayalı siyasal iktidarı, Batıyı Batı yapan öğeler-değerler-kurumlar içine almak demektir : ve, daha-daha da ileri giderek "tek"ın Tanrısal Gücü"nü, Batının, bir yer-yüzü kurumu olan "Hukuk-u Beşer (İnsan Hakları)" ile sınırlamağa bir girişim demektir : Bir yer-yüzü teminatı olmadığı halde "Tek"i, yeryüzünün bu demokratik kurumu ile bağlayarak... (bu kurum, yani tanınmış olan haklar, İslamiyetin Emir-ül Mümininin, bağıışı değildir. Batı doktrininin, insanda, o insan olmaklığından dolayı, doğal olarak gördüğü, insandan ayrılmasını ondan koparılmasını asla kabul etmeyerek, insanın bir temel cevheri ve özü olarak gördüğü yer-yüzü bir kurumdur. Tanzimat Fermanınının, bu kurumun işleyişini ve de teminatını, ayrıca düzenleyemeyişine, hatta, onu, kendi sistemi içindeliğine sadık kala-

rak, buna uymayanların “Tanrının lânetine uğraması” gibi, semavi bir garantiye bağlamaktan ötesine, gidemediğine bakmayın. Fermana sözü edilen kurum, “Batılı bir Kurum”dur; düşünülmesi ile, o beş sözcük içindeki formülleştirilmesi ile, ulusal egemenliği bile sınırlayıcı bir güç olarak, siyasal yapının içine oturtulması ile, ve bu yapının, egemen bir kurumu kılınması ile, Batılı bir kurum.

Böylece Tanzimat Fermanı; dinsel bir sosyal örgü; onun içinde, semavi kaynaklı bir iktidar olgusu; ve bunun da saltlığını veren bir yukardan aşağı monolitik şema içinde yaşanan bir ortamda; giderek bunlardan çıkmağa yönelik Batılı bir siyasal yapılaşmanın ikinci aşamaması olmuştur. Birinci aşama, iktidarın gökten yere inmişliğini deyimlerken, bu ikinci aşamada, iktidarın gene bir yeryüzü kurumu ile, saltlığından soyutlanmışlığını deyimler.

Ve, gene, çok önemli olmak üzere, 1839 Tanzimat Fermanı, kendisinden sonra, ve daha radikal olarak, bir siyasal yapılaşma refomu dönemi olacak bir aşamaya, ortam oluşturmanın ruhu olmuştur.

“meşrutiyet”lerle Gelen

Gerçekten, Tanzimatın üstünden, daha 40 yıl bile geçmeden, mutlaka bu Fermanın hazırladığı bir siyasal reform ortamı içinde, Osmanlı Aydınları (Genç Osmanlılar), bu kez siyasal yapılaşma alanında, kökten bir yerleşmeğe (artık “reform” olmayı aşan, bir “DEVİRİM” niteliğini kazanan bir değişim) ulaştılar; Halife-Sultanın, teokratik saltlığından; dinsel temel ve ruh yerinde kalmakla birlikte, Meşrutiyet Anayasallığına geçtiler. Bir başka deyimle, kimi ilk Batılı yönetim kurumlaşmalarına karşın, iktidarın-egemenliğin sahipliğinde ve kullanılmasında “Tek”in “Tekeli” sisteminden; bu sahiplik ve kullanıma, bir “Halk Temsili”nin “ortaklığı”nı getiren bir siyasal liberalleşme sistemine geçtiler. Bu, devletin yapısında Şemasında temelden “devrimsel” bir gelişme idi. Dikkate değer ki, Meclisli bir “Devlet yapılanması” alanında, algılanan ve uygulanan bu “kökten değişim” olgusu : o kadar ince bir gereksinmenin gerçekleşmesi olmuştur ki : ama hukuk ve hukuksal eylem olarak, hiç bir oluşum toptan, silmeğe kalkmamıştır. Abdülhamit, onu, kısa bir uygulamadan sonra, “Bilinçli “Mutlakiyetçilik”ine (Saltcılığına) “karşın bu” Meclisli (yani ‘Halk Katılımını’) Devlet Yapılaşmasını” hukuksal olarak kaldıramamıştır : onu, her yıl ki Devlet Salnamesendi zikretmek, yinelemek zorunda kalmıştır.

İttihat ve Terakki reformcuları, Meclisli Devlet yapılanmasının gereklerine, hatta silahla “adem-i riayet (uymazlık)” bile gösterdikleri halde onun özüne hiç dokunmamışlardır; onun hukuksallığını-meşruluğunu yadsıyıp, “Meclisli Devlet yapısı” yerine, hukuken bir yeni “Saltık Tekliği getirmemişlerdir, ona ancak, yerel zamansal devrimsel koşullar ve konjonktürler içinde bir silahlı politika uygulamışlardır. (Daha ileri gidip “üçlü oligarşi”lerini) kurmuşlardır. Fakat, zaman gelince buradan bir “Tekci”liğe yapısal olarak, gitme söz konusu edilemezdi. Çünkü, bu “Meclisli Devlet yapılaşmasını işletmeğe, sultanı, bir ayaklanma ile, onlar zorlamışlardı).

1919 Devrimcilerinin Birinci Grubu ve ondan doğan örgütlenmiş siyasal kurum (CHP) ”uzunca bir süre parti Tekciliği” ve çok büyük ve yorğun bir “Önder Karizmacılığı” dönemini, “Tekin Anayasal Egemenliği”ni yapısallığa kavuşturma için kullanmamıştır; tersine, ilerde göreceğimiz üzere, egemenliğin sahipliği ve siyasal iktidar olarak kullanım alanlarını, çoğulcu bir siyasal yaşamın gereklerine elverişli sağlama devrimciliği için kullanmıştır. Meşrutiyetin “Meclisli Siyasal yapı” geleneğini, bu kez, Cumhuriyetin Meclisi olarak, geliştirmişlerdir.

Ondan sonra, böylece kurulmuş olan, çoğulcu siyasal yaşam kurumları içinde, “demokrasileşme öz görevini (Misyonunu) tam olarak gerçekleştirmenin ilk eylemi olan 1950 devinimi; uygulamada (pratikde) gene, “tekcilik”in, tek in sultanı”nın bir uygulayıcılığına düşmüş ise de, “poliko-kültürel gelenekcilik devinimlerine kapılmışsa da; siyasal hukukca da bir “Tekcilik versiyonu” kurmağa kalkmamıştır, çünkü, gene, tarihin gerçekten “Meclisli Siyasal yapı” geleneği vardı ortada, ve bundan sıyrılani lamazdı.

Ondan sonra gelen 27 Mayıs’ın anlamı, 1950 devrimcilerinden çok daha yoğun ve boyutlu olan “demokrasileşmeciliğine ivme (hız) verme öz görevini kurmada toplanıyordu. Onlar da bir silahlı darbe ile, ele geçirdikleri egemenliği, bu kez, bir “cunta tekçiliğinin saltlığına” göre, kurumsallaştırmacılığa gitmediler, çünkü ta, Meşrutiyetten beri gelen o köklü, aynı, “Meclisli Siyasal Yapı” geleneği, artık, bir “Tarihsel zorunluluk” kazanmıştı; ona karşı gelmek, nehri tersine akıtmak olurdu. 27 Mayıs kendisi bir askersel kalkışma olduğu halde, bunu değil, tersini; “Meclisli siyasal yapı”yı çağdaş demokratik amaç ve mekanizmalarla, ve de, ruhla kurumlaştırmayı geliştirdi.

Meşrutiyetlerden gelerek; 1919 Kuvay-ı Milliye ruhu ile dolu Anadolu

Devrimcilerinden geçerek, ulaşılan bu Meclis eksenini üzerinde bir Demokratik yapılaşma; 27 Mayıs'ın getirdiği enstrümanlara (araç ve mekanizmalara) karşın, önce, gerçek parlamentarizmi, ve onun içinde ulusal istencinin gerçekleşmesi sürecini yanlış yorumlayan iktidarlarca zayıflatılmıştır, gene o "tek" in, ulusal istenç yerine geçme saltlığı akımı bir ivme kazanmıştır. Sonra da, o baş taraflarda anlattığımız sav ortaya çıkmıştır."Türkiye'ye, demokrasinin şemaları-araçları-mekanizmaları-kurumları, iyi gelmez; ve bunlar Türkiye'ye yakışmaz. Bunlar, Türkiye'nin tarihinden çıkan sosyal yapısına zıttırlar, o yüzden, bu tartışma-özgürlük içinde konsensüs arama-üst düzeyde bir sosyal gelişime ulaşarak, yeni ekonomik ve sosyal istemlerde bulunma rejimi olan Batı Örneği bir sistem (demokrasi) Türkiye'ye anarşi, kaos, huzursuzluk getirir. Türkiye'ye, Orta Asya'dan alıp, İslamiyetin siyasal yapısı ve felsefesi içinde güçlenmiş bulunan 'Hakan-Emirül Muminin-Halife Sultan teklifi' içinde yerleşmiş bir 'velayet, vesayet, yukardan pederane nezaret' sistemi gerekir. Bunu, eski "tek"leri yeniden ihya olarak anlamamalı, ama, bunları yapmalı. Bir yeni merkezi örgütlenme içinde (bir Devlet Partisi eksenini üzerinde) bol gelen özgürlükleri kısıarak; siyasaya katkı getirecek 'demokratik kurumlar (mış)' denen kurumları politikadan soyutlayarak; insanı, aileyi, sosyal katmanı da dinsel-geleneksel değerlerle koşullandırarak; onları özgürlük-eşitlik-güvence-sosyal ve ekonomik istemler için politika yapma sürecine katılmaktan arıtlayarak, gene "Seçim Biçimselliği" içinde, onları, o Devlet partisinin velayeti-vesayeti-pederane nezareti altına almanın siyasallığını getirmeli."

İşte, böyle söylediler. Türkiye'nin dostları ve onların dostları!...

İşte, böylece 61 Anayasanın döneminde, Türkiye'de, Türkiye'yi Batı kapitalizmi ile eşit ve birbirlerini destekleyici anlamda değil, tersine, küçük ve ancak gelişme yönünde olan yerli ekonomiyi, kendisine uydu kılma anlamında bir bütünleşmeğe iten dış etkenler ile, gelenekçi-ahretçi-yazgıcı-durağancı (statik) güçler bütünleşmesi sayesinde kazandığı ivmeden ürkmeye koşullandırılmış kimi güvenlik güçlerinin devinimleri ile, demokratikmiş gibi renklendirilen; Atatürk Devrimciliğini ve gelişmeciliğin "ihya" ve ona dönüşmüş gibi ideolojileştirilen bir çığır açtılar.

Bu çığırın iki darbesinin her biri de (12 Mart, 12 Eylül'ler) Meşrutiyet(lerin) kalıcı olan, Kuvay-ı Milliye'cilerle beraber, gerçek formülasyonlarını bulan gelenek önünde, akamete uğradı. Bu gelenek, iktidarın sahipliğinde ve kullanımında, bir oligarşinin, ya da tek'in sultanının hukuksal yapısına müsa-

ade etmediği, çünkü, ivmesine, Meşrutiyet Devrimcileri (Genç Osmanlılar) ile başlayan “Meclisli Siyasal Yapı” biçimi, ve onu her şeyin “yapıcısı (âmil-i)” kılma demokratik felsefesi çok kuvvetli bir gerçek idi. Onun bu yerleşmişliğinden dolayı, 12 Mart, kendisine dokunamadı bile, (Fakat, ne acıdır ki, “sosyal gelişme”yi “ekonomik gelişme” önünde durdurup, ondan, dengeyi bozacak ve temelleri 61 Anayasasında olan-istemlerde bulunmasını önlemek gerekçesi ile bir dizi “demokratik özgürlük kurumları”nın işlerlikten alıkonulması, askersel dinamiğin 12 Mart ile aldığı cuntacı versiyonu tarafından, bu Meclise yaptırılmıştır). 12 Eylül, bu deneyimini geliştirerek, “Meclisli Siyasal Yapı” yı onun demokratik felsefe ve uygulamada doğal kurumları olan “Siyasal Partiler”i de, “ilga” etmiştir; ve bu boşluğu, önce kendisi doldurmuştur; yerine de, “Sivil Giyinimli” bir otoriter seçeneği (alternatifi) koymak istemiş, ama koyamamıştır. Fakat, 12 Eylül, siyasal arenayı, demokrasinin gerçek dinamiklerinden öyle yoksun kılmış; ar olanları da, öyle dar ve anti-demokratik gelişme karşıcısı-sosyal gelişim engelcisi-antiliberal bir felsefe ile (o sentezcilik felsefesi!... ile) “açık toplum” zıtcısı-Doğulu “doğm” acılığı içinde bir “ticaretçi” olan bi yapaylık doldurmuştur.

Bu yapaylık, sanki tarihin gerçekleri yokmuş gibi, bir garip denklemi ilk uygulamış olan D.P.-Adalet Partileri eksenini tam geliştirerek uygulamaya sokmuştur. (Bu denklem, “Demokraside bir seçimden öteki seçime kadar, Çoğunluk yönetir, azınlık, muhalefet eder kaziyesinden” hareket eder. Sonra da, güya, parlamenter sistemde, “en dinamik öge bir başbakanın sevk ve yönetiminde mir, kabine-hükümettir; ve onun başı olan başbakan da, kendi partisinden çıkardığı bu hükümete-onun aracılığı ve de parti disiplini yolu ile meclis çoğunluğuna-onun aracılığı ile de meclisin kendisine-onun da aracılığı ile ülkeye ve politikaya sahip ve egemendir” diyen kaziyeye sarılır. Böylece “ulus ve ülke=hükümet; hükümet=başbakan” denklemini kurar. Bundan da, eşitler birbirine eşit olduğundan başbakan=ulus, sonucu çıkar. Binaenaleyh, başbakanın istenci eşittir, ulusun istenci. Demek ki, ulusal istenç, seçimi kazanmış, meclis çoğunluğunu oluşturmuş, hükümetini kurarak başına geçmiş olan başbakanın istencinde “teselli ve temerküz eder (belirir ve merkezleşir). Öyle ise, meclis çoğunluğunun dolayısı ile meclisin sahibi olarak, ve ulusal istencin belirticisi, yansıtıcısı olarak, -ve de demokrasi içinde kalmışlığa uymuş olarak- bir seçimden ötekine kadar başbakan yönetir. Kimse ona karışamaz. Hükümetini; onun, ve parti disiplininin aracılığı ile, meclis çoğunluğunu; bu çoğunluk eli ile meclisin kendisini bu dönem içinde yönet-

mek; ve böylece politikayı” oluşturmak, yaratmak, uygulamaya sokmak” süreci, işte bu yasal dönem içinde, başbakanın sahipliği-eğemenliği altındadır der, bu denklem.

İşte, 12 Eylül’ün siyasal arenayı, demokrasiden arıtlaması sonucu ortaya çıkan, o siyasal dinamik, “demokraside, ‘çoğunluk yönetir, kaziyesinden yola çıkarak ve parlamentarizmin, hükümeti ve başbakanı getirdiği yerden, bir tür kuram çıkararak; meclisin de, ulusun da ülkenin de “tek”i olmanın hukukunu böylece, yaratmıştır.

Ve böylece de, 12 Eylül’ün “tek”liğini; şimdi, ulusal egemenliği bile, kendi bireysel istenci ile eşitliyen gene tekci bir siyasal uygulama (pratik) almıştır.

Fakat, demokrasi aleyhindeki bu dramatik olumsuz oluşun içinde bile yitmeyen (ve 1876 Meşrutiyeti ile gelmiş olan) bir geleneği vurgulamak gerekir : Meclisli Siyasal Yapılaşma, ve her şeyi, Meclisli Siyasal Yapı içinde çözme tutkusu...

“Hamit İstibdadı”nın -tarihimiz boyunca gördüğümüz türlü oligarşilerin “Baskı yönetimleri”nin, bile yok edemediği- ve demokrasimizin en sağlam dayanağı, koruganı olan bir algı...

Meşrutiyet(lerimizin) anlamı, bu tutkunun kurumlaşması devrimi olmuştur. 113 yıl önce, buradan yola çıkan gelişim; Türkiye’ye, hem siyasal hukuk, hem de uygulamâ (pratik) olarak “birbirlerinden ayrı ekonomik-sosyal-kültürel-siyasal önlem ve beklentilerle dolu dinamiklerin konsensüs-, ve “insanıtoplumu” buna ulaştıran bir “açık toplum” algısı ve yaşam biçimi olan demokrasiye-kemaliyle (tümüyle) ulaştırmaz mı?

Siyasal hukuk ve siyasal olgu dünyamıza, Meşrutiyet(lerle) geleni araştırırken bir başka açıyı da görmek zorunda kalırız. Bu, Meşrutiyetle, yalnız bir “meclisli Siyasal Yapı”nın geldiğini değil, onun da “Parlamentarizm” denen örneğinin geldiğini görmek zorunda olduğumuzdur.

Meşrutiyet, önce, kimi sırf yönetsel organlılığı aşarak, içinde siyasal olarak halkın temsil edildiği bir “Meclisin” kurulmasıdır; sonra onun da, olabildiği kadar “Parlamentarizm” biçimindelikten esinlenerek organlaşmasıdır : Meclisle, Padişahın sultanı, uyumlaştırılacaktır, siyasal iktidar alanına, halk

temsili de katılacaktır. Parlamentarizm ile gelen iktidar alanına, halk temsili de katılacaktır. Parlammentarizm ile gelen iktidar alanında kurulacak yeni enstrümanlar (organlar) arasında, uyum, işbirliği-eşgüdüm sağlanması aranacaktır (Yineleyelim, bu ikisi de, Meşrutiyetle, parlamenter demokrasimizin, böylece başlamış olduğu gerçeğini görmemezlik etmemize olanak vermez). İlerde, siyasal hukuk değişikliklerinin en yüksek ivmesi ile ulaşılan “Siyasal Devrim”i anlatırken, bu parlamentarizm geleneğinin neden ibaret olduğuna anayasal açıdan daha yakından bakarken, parlamentarizme gene döneceğiz.

Burada “Parlamentarizm”, Türkiye’nin, “Siyasal Devrim” nin yöneldiği, ve de, bu siyasal yapılaşma konusunda vardığı bir sonsal (“final”, enson varılan, varılacak olan) aşamadır. Siyasal alanda o “Çağdaşlaşma” parlamentarizme ulaşmadadır.

Buna ulaşılmıştır da: 1876 Meşrutiyetinin kurduğu devlet yapısı, parlamenter şema içindedir. 1876 Devrimcileri olan “Genç Osmanlılar”ın bu konuda, esinlenecekleri (ve de esinlendikleri) (ve de bildikleri) “İngiliz Siyasal Özgürlükleri” “İngiliz Siyasal Liberalizmi” - “Fransız Devrimi” bu devrimin, Avrupadaki saltlıklara getirdiği, yaydığı “yenileşmecilik” gibi akımlar kurumlardır; bunların sonucu olarak, Avrupayı, devletin biçimi ne olursa olsun bir Parlamenter Siyasal Yapı” örneğinin kaplamasıdır.

1876 Devrimcilerinin, işte bundan esinlenmeleri çok doğaldır; eşyanın doğasına çok uygundur; bundan başkası, eşyanın doğasına aykırı düşer. 1876 Genç Osmanlıların “düşünsel besin”i, o zamanki çağdaşlaşmasının yeri olan Avrupalı kaynaktan geliyorsa islamsallığın ötesinden başka şeyler gelecekse, bu ancak, İngiliz Evrimleri, Fransız Devrimi ürünü olabilir. Bu kaynak da siyasal yapılaşma alanında, ancak “parlamentarizm”i getirirdi.

Bu sistemi, hem kafalarda, hem siyasal “şe” niyet (realite-gerçek)”ler alanında, egemen olan “Hakan-Emir-ül Müminin-hanedan-ı Al-i Osman”nın devlet, otorite tekliiği geleneğini, elbette yumuşatırdı. Bunlara bir de hırslarının yeniliklerinden ürkmesinin ve de Hanedan içre iktidar rekabetlerinde gelen korularının altında oluşan Abdülhamit etmeni (faktörü) katılınca, bu yumuşama, sistemi, özünde bir takım “başkalaştırma”lara uğratabilirdi. Nitekim, uğratmıştır da... Parlamentarizm, daha 1875’lerde artık “yansız-sorumsuz-yetkisiz” bir devlet başkanlığı kurarken, sorumsuz, ama, çok çok yetkili olan bir devlet başkanlığından başkasını kuramamıştır. Yalnız, ne var ki;

1876 Anayasası, parlamentarizmi ile, devletin, tek sahipliği görüşü ötesinde, bir enstürümanlar (ögeler-organlar) dengesi olduğu gerçeğini getirmiştir. Nitekim, bu gerçeği işleyerek, anayasal açıdan (hele siyasal üretmede) o yetkisiz Devlet Başbakanlığına kolayca geçebilmiştir. Hemen, Abdülhamit'ten sonraki Mehmet Reşat'ı adeta teslim alan 1908 Kalkışmacıları ile... Yani, "tek"e karşı siyasal enstürümanlar arasında "eşgüdüm-işbiliği-uyum"u veren, böylece, hiç bir organın, hukuken "tek" birliğine olanak vermeyen (Parlamentar Rejim); yüz on üç yıldır süren "yenileşme sorunları"na karşın batılı özde bir devrim olan 1876'nın ürünü olarak "siyaseten (siyasal olarak ta) Batılılaşma" tarihimize kesin bir, "belirtken (determinant)" olarak da girmiştir. Eğer, Avrupalı Batı, İngiliz Özgürlüklerini ve siyasal liberalizmini unutmuyacaksa; bunların vardığı parlamentarizmini bırakmayacaksa; Fransız Devriminin "ulusal egemenlik, bunun, toplumun (ulusun) moral kişiliğine ait oluşunu ulusunun da egemenliğini kullanırken, halk temsili olan meclis (parlamento) ekseninde bir siyasal yapılaşmaya vardığın unutmuyacaksa; bu Avrupalı Batının jeo-politik manyetiğinin içinde olan Türkiye'de "siyaseten batılılaşma" tarihini ürünü-verisi olan kendi parlamentarizmini bırakamaz. Çünkü, adı geçen olgular ve siyasal değerler Batıyı, bu siyasal yapılaşmağa götürürken, önce Osmanlının, sonra Cumhuriyetin de bu "Yapısal Batılılaşma"sının da belirtkeni olmuştur. "Tek"in sultasına karşı, Meclisli ama parlamenter sistem içinde Meclisli bir siyasal yapı, "siyasal yapılaşma tarihi"imizin bir "imperatif"i (buyruğu) dur; çünkü bunun dışı bir sistem; geniş yüzölçümü-nüfus çokluğu-zengin sosyal mazisi gibi nedenlerle, örneğin, seçimden gelmiş "Başkan"ların "teknik sultası"na istidat getirir.

19876, Meşrutiyetten başkasını yapamazdı. O andaki konjonktür dolayısı ile, kendini, "Padişah Merkezliği"nden kurtarmamışsa da Aydınlıklar Çağından gelen siyasal Felsefe ile, İngiliz özgürlükleri ve Siyasal Yapılaşma sisteminden gelen somutlukların itiş gücü ile, bugüne göre ilkel de olsa, bir parlamentarizmi de kurabilmiştir. Siyasal kurumlaşma tarihimiz de, onu, 1961'e getirmiştir. Sorunlarını, gene, kendi içinde çözme istidadı ile dolu olarak...

OSMANLI-İSLAM SİSTEMİNDEN ÇIKIŞ :

LAİK BİR SİYASAL DEVRİM HUKUKU DÖNEMİ

İşte bu istidattır ki, bir Meclis Hükümeti-bir yarı Parlamentarizmden geçerek, siyasal yapılaşma sürecimizi, 1876'nın doğal sonucu olarak, parlamen-

ter şema içine oturtmuştur; ondaki “tek” in sultası sporadiklerini de arıtlama ek istidadı ile...

Orta Asyalı-İslam-osmanlı gelenekselliğinin getirdiği, “her yönden ‘Kapalı Toplu’ ve onun ‘Devlet’i “Batılı Çağdaşlaşmanın karşısında, gerilemeğe başlayınca, bir derlenip toparlanma gereksinmesi belirtmişti.

Osmanlı, çok ırklı-çok dinli bir sosyal örgü içinde, özünü, metafizik kaynaktan alan, giderek de uhreviliğe sığınan bir duragan felsefe kapalılığı içinde idi. Buradan çıkıp, “bilimsel ‘akıl’a” açılmıyordu. Doğal bir sonuç olarak da, tarımsallık merceğindeki bir ekonomiyi aşp, buharın, sanayie vurulmasından doğan bir verimlilik ekonomisine ulaşamıyordu. Bu verimliliğin getirdiği, açık denizlere açılmanın kolaylaştırdığı zenginlik içinde burjuva özgürlükleri -alt sosyal katmanların güvenceleri düzeyine varamıyordu. Böylece, siyasal örgütlenme çatısı da, merkezsel “tek”cilik kapalılığını kırıp, parlamentolarla beliren halk desteğine, yargı katlarında gerçekleşen yargısal garantiye açılmıyordu. Ateşli silahlar tekniği ile vurucu gücü artan; o yeni stratejiler ve taktiklerle, karşısındakileri, saf dışı edicilik niteliği çoğalan bir askerselliğe erişemiyordu.

Batı, kendisi için, çok şey getiriyordu; fakat Osmanlı da onun dışındalığını atlayıp, Batı verilerine katılmıyordu.

Batıda ne vardı ki, Osmanlı, ona, katkı getirmek şöyle dursun ulaşamıyordu bile... Bunu, bir tümcede işaret etme olanağı vardır : Batı’da, dinselliği aşp, “Us (akıl)” ve onun yeni “yaratılar üretme Gücü” denen bir eksene dayalı bir çağdaşlaşma vardır.

Bu çağdaşlaşma içinde; Fransız ihtilalinin cumhuriyetçiliğine karşı gelen “Siyasal Merkezilik Monarşileri” içinde olursa bile; İngiliz Özgürlükleri Aydınlanma Çağının “İnsan”ı değerlendiren felsefelerinden gelen bir ümanizma ile, iktidarda bir rasyonelleşme bir liberalleşme üslubu ve uygulama ege-men olmaktaydı.

Ayrıca, bu çağdaşlaşma kentleşerek feodalite kapalı toplumunu aşan buharın sanayie vurulması ile verimi artan -o denizlere açılarak da, gelişen bir ekonomi yaratmıştır. Bu ekonomi içinde de, gene us yoluyla, ateşli silahlarını savaş stratejilerini ve taktiklerini geliştirmekten gelen maddi güç yoğunlaşması olmuştu.

Böylece, batı, içerde, ekonomik verimliliğin kapitalizm versiyonunun olanakları ve sunuları içinde, bir, “ratio” bir ümanizm bir iktidar yumuşaması üslubuyla dolu “Açık Toplum” yaşam biçimine ulaşmış oluyordu. Ve bu süreç, yani bu Batı olgusu, Osmanlının içindeki o türlü ırklara, dinlere, dillere kendi ulusçuluklarını güdüp gerçekleştirme ülküsünü de getirmişti. Osmanlının, hala temelde, ahretçi-yazgıcı metafizikçiliğinden gelen “kapalı toplum” durağanlığı içinde bulunması ve onların gene bir “Batı Ratio”su ürünü olan bu ulusçuluklarını gütmeye ve gerçekleştirmeye onlar yararına bir elverişlilik oluşturuyordu.

Bu, Batının kendi çağdaşlaşması “ve onun getirdiği batı ulusçuluğu ve liberalliği karşısında, düşünede-yaşam üslubunda-ekonomik-siyasal yapılaşmasında kendi durağanlığına sarılıp kalma, Osmanlıyı, büyük zorluklar içine sokmasını sürdürüyordu. Onun için bu yenileşmecilik kapısı açılmalıydı.

Batı, kendi yeniden uyanışını (Rönesansını) kendi aydınlanımı (XVIII. yüzyıl Aydınlıkları Çağını) kendi burk’laşma kentleşme ve burjuva liberalleşmeciliğini, kendi Fizyokratlaşma ekonomisini kurup zenginleşmeci ve özgür düşün dünyasını kurarken, Osmanlı da, bu yapılaşmanın özüne ve bu özden sosyal bir zorunluluk olarak gelen özgünlüklere inmeden kendi islahatçılığına başlamıştır; sivil ve askersel yönetim alanlarında, eğitim-adalet-mülkiyet-ticaret-maliye-teknoloji- ekonomi planstron boyunbağı jaket ataylı alaf-rangalıklar alanlarında gördüğümüz yeniliklere yönelmiştir.

Siyasal gücünde ona toplayıcı-yaratıcı bir dinamizmin verecek bir felsefenin “ratio”su da aranıyordu. İktidar, yeryüzü güçleriyle olan ittifakı ile, hem bağlanıyor, hem kuvvetlendiriliyordu (1807 Senet-i İttifak’); insan haklarıyla liberalleştiriliyordu, (19839 Fermanı); halk temsilinin ortaklığı ile, bir demokratik yapısalığa açıldırılıyordu (1876 Meşrutiyeti).

Öbür yandan, Rönesansın, Aydınlıklar Çağının düşün zenginliklerinden temelde yoksunluğu dolayısıyla, İngiliz Özgürlüklerinin Fransız Devriminin siyasal liberalliğinin özüne varıp, bunu özümsemekten gelen demokratikleşme kurumlarını da geliştiremiyor ise de, Fransız Devriminin yaydığı “uluslaşma” ülküsünün, kendisi için ters olan bir etkisine açık kalıyordu : osmanlı içindeki türlü ırk-dil ve dinlerin Osmanlıya, kendi “ulusluluk gerçeği”ni zorlamasına açık kalma...

Buna önlem almak için Osmanlı entelijansiyası, hem birbirini karşısında, hem birbiri içinde “Osmanlılaşma-İslamlaşma-Türkleşme siyasal felsefelerini üretiyordu. Bunları, bir “muasırlaşma” (Çağdaşlaşma) yüce ülküsü içinde eritme çabaları gösteriyordu.

Fakat, temelde toplumdaki karmaşık kozmopolit yapı, egemen dinsel yaşamı öne alan felsefe içinde bu çağdaşlaşmanın “ratio”sunu bulmak pek zordu; bu “ratio”yu, toplumun bütün katmanlarına devletin bütün organizmine; yaşamın bütün sosyal kurumlaşmalarına sindirme, onlarca özümsemesini sağlama yolları açık değildi.

Fransız Devriminin yaydığı üzere bir uluslaşma, çok ayrı dilli-çok ayrı ırklı-ayrı dinli mozayığın bütün bu öğlerini kapsayan bir bütünleşme sağlayamıyordu. Tersine, mozayığın o çeşitli öğlerinde, “kendilerinin ötekilerden ayrı uluslaşması” eğilimini ve sürecini hızlandırıyorlardı. Böylece, “Hanedan-ı Al-i Osman” merceğindeki yapı, “inkıraz” a inecekti, inmişti de...

Mozayik, Osmanlıda tersine (ama, tarihsel olarak “ratio” suna uygun olarak) bir uluslaşma akımı ile, çözülme istidadı içine girince, onu, bu kez, din ekseninde sürdürme de, çağdaş bir süreç olma gücü gösteremezdi. Dilde ve ırkta “başkalık” içinde olduğu duyulmaya başlayınca; ve bu başkalığı dürtten Avrupa konjonktürleri oluştuğunda (sınaileşmiş-ticaretleşmiş-gelişmiş Avrupalıların, emperyalizmcilikleri oluştuğunda) din bağınında, bu yeni dinamizm karşısında gücü sönüyordu; çünkü, özellikle o dinamizm tarafından kullanılıyordu.

İslam felsefesine, onun, bütünleştiriciliği özüne dayalı olan ülke, gerçekleştirebilirliğini yitirince, bu kez, Türkçülük ilkesine sarılındı.

(Bunlar, kronolojik bir sıra ile “Osmanlı'nın kurtuluşu Sahnesi”ne çıkıp inmiyorlardı; birbirleri içinde, birbirleri ile dayanışmalı -kimi zaman birbirlerine güvenmeyici- olarak tarih sahnesinde varoluyorlardı. Aralarında, bir ittifaklaşma da arıyorlardı. Böyle idi ise de, her biri, kendine özgü, açık renkleri ile, ayrımlı ideolojiler idi.)

Türkçülük, hem Fransız Devriminin Avrupa’ya yaydığı bir iç bütünleşme ögesi olarak; içerde bir milliyetçilik anlamını içeriyordu. (Böylece, giderek, Osmanlı üzerinde gelişmeğe inmiş olan emperyalizm önünde bir koruyucu kalkan işlevini görüyordu); hem de, ırkçı rengi ile, vaktile, Orta-Asya’dan

Anadolu'ya sarkmış ve orada yerleşmiş olan dalgayı, bu kez, tersine doğru yönelterek, Oral'ların arkasına doğru yaymak istiyordu. "Kızıl Elma" "aslını kazanma" olarak, bu idi.

Osmanlılaşma, Balkanlarda; İslamlaşma, doğduğu çöl ve vahalarda, Hristiyan emperyalizminin desteği ile tarihin gölgelerine çekilirken, Türkçülük de, Sarıkamış ormanlarında kırılıp; Düşembe önlerinde şehit olmuştu.

Böylece, Osmanlı varlığını ve devletini koruma-sürdürme-çağdaşlaşma alanında geliştirme eğilim ve devinimlerinin hiç birisi, (ve de bunları, birbirleriyle uyumlaştırma), sonuç veren bir girişim düzeyine erişememiş oluyordu.

Tarihin verileri önünde, Osmanlılık, tutunamazda; yeni imparatorluklar, kurulma-sürme-gelişme süreçlerini, ekonomik-teknolojik gelişmeleriyle elde ettikleri özdeksel-kültürel üstünlüklerine dayatıyorlardı.

Osmanlıda bunların hiçbiri (doğal olarak, çağdaş anlamlarıyla) yoktu. Rönesanstan gelen XVIII inci yüzyıldan gelen düşün ürünlerini özümseme, onlara ortak olma, onlara katkı getirme aydınlığından uzakta Osmanlı... "Bo-urg"laşma (Burjuva kentleşmesi) sürecinden gelen sosyal dinamiklerden de yoksundu. Böylece, Osmanlılar ne İngiliz Özgürlüklerini ne Amerikan ve Fransız Devrimlerinin verilerini ve de önerilerini ve getirdikleri sosyo-kültürel örgüleri, ve onların üzerindeki "siyasal yapıları"ı, tümüyle anlayabiliyorlardı. Ve doğal olarak, bu öğeler yumağının ürünü olarak doğan ekonomik-kültürel-teknolojik verilerin tümünün yoksulu kalıyorlardı. Entelijensiyası da, "Batının tekniğini alır, 'hars'ını (kültürünü-vaşam üslûbunu-dünyayı algılama ve yorumlama açısını) almayız" gibi, uygarlığın bütünlüğü ile uyuşmayan tezlerle uğraşmak zorunda kalıyordu.

Yani, bir tümce ile, Osmanlı, kendi imparatorluğunun mozayiğini birarada tutacak bir özdeksel (maddesi)-kültürel-düşünsel düzeyden gelen teknolojik yeterliliğe kavuşmamış oluyordu. Yeni imparatorlukların, ancak, böyle bir yeterlilik ile kurulabildiğini, geliştiği bir yeni sosyo-kültürel ve ekonomik-teknik dünyada, kendi mozayiğini, soyut bir "Al-i Osman Tahtı" kavramı üzerinde sürdüremezdi. Onun, için, Osmancılık tutmuyordu. Bu sonuç, tarihin verilerinin de gereği idi.

Tarihin verileri; islamlığı da, imparatorluk öğelerini bütünleştirecek bir güç olmaktan alıkoymakta idi.

Çağın yeni toplumları, dini, akitnamelerinden (kuruluş ya da yeni bir biçim alış ilkelerini bildiren sosyo-kültürel ve politik “Pacte”larından) silip çıkarmasalar da, onu, toplumun bütünleştirici ögesi-mayası olmaktan, çoktan beri çıkarmağa başlamışlardı. Ve de, kiliseyi, devletin eksenini, toplumun “müdür” (yönetken) merceği olmaktan soyutlamalarını, her gün artan bir ivme içine girmişlerdi. Din, artık, çağdaşlaşmanın, hem engeli değildi ve hem de, özellikle, başat ögesi sayılmıyordu. Bu, Osmanlı çağdaşlaşması için de, böyle olmak gerekirdi. Nitekim böyle idi, ve artık, Osmanlı’nın, toplumu bütünleştiren cevheri olamıyordu.

Ayrıca islamlık, “Cihad ile gelişme”ye dayalı idi.

Şimdi, bu baş niteliğini de; özdeksel (maddi) olarak kendinden daha zengin; kültürel açıdan, kendinden daha gelişmiş; teknoloji alanında kendisinden pek ilerdeki bir yeni dünyanın gücü önünde, bu onun eziciliği karşısında kullanıp, onlara, “kılıç teknolojisi ‘Cihad’ ile galebe çalmak” olanaksızdı. Din, toplumda, bir önemli öğe olarak, yaşayabilirdi; moralite alanında bir yumuşak işleve de sahipliğini sürdürebilirdi. Ama, toplumdaki başat niteliği olan bu “Cihad” gücünün düştüğü bir yetersizlik dolayısıyla ile, artık, Osmanlı’da, bu üstün dünyaya karşı, kendini bile koruyamaz olmuştu.

Nitekim, kimi “Halife-Sultan”ların bütün iyi niyetlerine, Abdülhamit gibilerinin kurnazlık dehasına, Mehmet Reşatların ortaya “Sancak-ı Şerif” sürme gösterilerine karşın, din, Balkanları-Kafkasları-Ege adalarını-Anadolunun yumuşak karnı önündeki Giridi ve Kıbrısı-Dicle ve Fıratların verimli mansaplarını (döküldükleri yeri)-Mekke, Medine gibi kutsallığın simgelerini içeren genişlikler üzerindeki egemenliklerini, elinde tutamaz olmuştu. Çünkü, onun (eğer diyebilirsek) kılıç ve mantelli top teknolojisi ile yapılan “Cihad”ı, Batının, otomatik ateş güçlerinin simgelediği her yönden, her boyutta üstünlük önünde uğradığı güçsüzlük ile, içerde de, bir bütünleşme dinamiği olma gizini yitiriyordu, yitirmişti.

Ve. Halife’nin Payıtahtı bile, müslüman lejyonu askerlerin karakol gezdiği bir işgal altına girmişti.

Türkçülük de, Osmanlı aydınlarının kimilerince; “sütçülük-ekmekçilik-duvarcılık-yoğurtçuluk” gibi mütevazı mesleklerin, adeta hakir sayılan alt düzeyindeliğe indirilerek, hafif gülücüklere konu olmasının ötesinde, önce, “Çar Emperyalizmi”nin, sonra “Sovyet Enternasyonellik Savları”nın önün-

den kaçan eski “Türk Yurtları” göçmenlerinin, imgesel-gizemli bir tutkusu olmaktan öteye gidemiyordu.

Üstelik, bürünmüş bulunduğu “Asyacı-ırkçı” rengi ile; Türkü-ulusu tanımlamada, ancak çağdaş bilimsel verilere dayanarak, Türkiye’ye ulusculuk ve ulusallık bilincini getirerek, gerçek Türklük kıvancını kuracak olan “Ulusal Devrimci”yi bile arıtlama fantezilerine dayanak kılınmağa araç yapılmış oluyordu.

Bundan dolayı olmasa da, ulus-ulusal-ulusallık kavramlarının, bu bilimsel çağda kazandığı gerçekçi ve de zengin içeriğe yabancılaşmış irksallık tüten özelliklerinde “Ötügen-Kızılelma” gibi simgesel imgelere dayalılık gibi bir fakirlik içinde kalmış tezlerle, Osmanlının müslüman “Taht”ı da kurtarılamamış oluyordu.

Ama “Tarih” yeni birşeyler hazırlıyordu : Vaktile, ancak gönüllü yerel ve zamansal olanaklarla yönelinmiş bulunan “demokrasinin siyasal kurumlaşmasına açılma”nın kanalı, bir “Çağdaşlaşma Devrimi” getiriyordu.

Bu devrim, önce, kendisini “Kızılelma Simgesi”nin “Ural-Altay ötesi tutkuları”nın gizemleri dışına koyuyordu. Türk’ü Bilimsel Çağın verileriyle, bir bilime dayalı kurum (“ulus” kurumu) olarak yourmayı içeriyordu. Osmanlının Tahtını kurtarmayı erek (hedef) almıyordu. Tarihten aldığı, verilerle, yoğurduğu bir “ulus moral kişiliği” yaratıyordu. Egemenliği, o, kendisinden başkasınca belirlenmeyen; rakip-benzer-eşit bir “kat”la paylaşılmayan üstün “yapıcı-düzenleyici-buyurucu güc’ü, ancak, bu ulus moral kişiliğine tanıyordu. Öyle ki, bu üstün güç, bu gemenlik, Aydınliklar Çağının kendisine verdiği, yakıştırdığı o, “başkasına devir edilemezlik”, “başkasına ferağ edilemezlik”, “kendisinden vazgeçilemezlik” nitelikleriyle birlikte, ancak ve ancak, ulusundun.

İşte bu devrim; artık, “Tahtı” ve Osmanlılığı değil, böyle bir cevher olarak tanılacağı, ve kendisine, ulustan başka bir sahip de kabul etmediği egemenliği (ulusun egemenliğini), “tam bağımsızlık” şiarı (ülkü ve ilkesi) içinde, ve “ulus tekeli” nde kurtarmayı öngörüyordu. “Taht”ı tarihe bıraktığı gibi, müslümanlık halifeliğini de, hiç bir yere değil, gene o tarihe bırakıyordu. Müslümanlık halifeliğinin zorunlu özü olan “müslümanlık ideolojisi”ni de, siyasal-sosyo-kültürel içerik ve boyutlarıyla ve kurumlarıyla, gene geçmişe bırakıp, onun yerine, bilimselliğin sosyo-kültürel temeli olan “Laik”liği getiriyordu.

Bu da zorunlu ve doğal idi : Ulus, bir yeryüzü olgusu idi. Fakat, Osmanlı Ümmet'in metafizik egemenliği altında yaşıyordu.

Oysa ki, çağdaş bilimselliğin kurduğu bir çağdaş uygarlık oluşmuştu ki, Rönesans'ın ve XVIII inci yüzyılın, verileriyle kurulmuş, yeni bir "özgürlük-eşitlik-her alanda güvence-"karar oluşturma" sürecine serbestçe katılma ve bu sürece sahip olma gibi yeryüzü değerlerine dayalı bir yeryüzü olgusu oluşturunuyordu. Metafizikler, bu yeryüzü kurumlarının korunmasında olarak, bireysel vicdanlara indirgenmiş, oranın değeri kılınmıştı. Bireyi-aileyi-katmanları ve toplumu, bir bireysel vicdan olgusu olarak etkileyebilirdi, ve fakat, kendi siyasal egemenliği altına alamazdı; bütün davranışlar egemen "müdür" (yönetken) ilke geçerliliğini (mûtâiyetini), siyasal olarak zorlayamazdı. Böylece, metafizik, bireysel vicdan içinde, kendi özgürlüğünü de kazanmış ve garantilemiş olurdu. Yani, bir yeryüzü olgusu olan ulusun, yeryüzündeki yaşamını, bu yaşamın yeryüzüne ait her yönünü, yalnız müslümanlığın değil, bütün metafiziklerin egemenliklerinden "libere" ederek "dinsel inancı" da "bireysel vicdan"lara bırakma yani laiklik), bütün dinsel inançların da en iyi korumasını kurma yapılanmasını oluşturacak bir devrimin bir yönü oluyordu.

Böylece, tarih, çağın bilimsel verilerine dayalılığın; bunun gereği olarak laik bir siyasal yapının; bunun da gereği olarak, bir laik siyasal yapının; bunun da gereği olarak, bir laik sosyal yapının ve onun kültürünün korucusu olacak olan bir devrim getiriyordu.

Bir başka deyimle, Osmanlılığı, bütün "Taht'cı siyasal yapılar" ile birlikte, tarihe devir eden; toplumu, Ulusal Antlaşma (Misak-ı Millî) sınırları içinde, tam bağımsızlık emperatifi (zorunluluğu) doğrultusunda uluslaştıran, bunun için de, yaşamın, sosyo-kültürel ve siyasal bütün yönlerini, metafiziklerden "libere" ederek, ancak, yeryüzünün bilimsel verilerinin yöneticiliğine bırakan; bireysel vicdanları da, istediği metafizik inanca bağlamada tam özgürlüğe kavuşturan bir devrim geliyordu. B. Rönesans'tan XVIII. yüzyıldan, insanlığı, hem bireysel, hem toplumsal varlık olarak inşaya yönelik insanlık devrimlerinden geç kalmışlığı giderek boyutlarıyla ve içerikleriyle, az gelişmişliklerinin de ışığı olma niteliğindedir.

Bu devrime, siyasal şeması içinde yaklaştığımız zaman, onun, Osmanlı-İslam sisteminden tam bir çıkış olmayı, ve tam bir "Parlamentarizm" içinde, bir "Konsensüs Demokrasisi" oluşturmağa yönelikliği amaç edinişini, böyle bir amaca açıklığını görürüz. Şöyle ki :

“Ulusal Egemenliğin ‘Meclis Hükümeti’ Biçimi”

Bunun ilk izini, “Amasya Tâmiri”nde görürüz. Mustafa Kemal’in Samsun’a çıkışının hemen ilk ayında yayınlanan bu tâmir yeni siyasal kurumlaşmanın niteliği üzerinde ilk ipucunu verir : Yurdun bütünlüğü ve ulusun bağımsızlığı tehlikededir, kurtuluş yöntemi şuradadır : “Ulusun bağımsızlığını gene ulusun azim ve kararı”nın kurtarması... (22 Haziran 1919).

Bu yöntemin demokrasiye açılan siyasal felsefesi de hemen Erzurum Kongresinde deyimlenmiştir : “Kuvay-ı Milliyeyi âmil, irade-i milliyeyi hakim kılma...” (Ulusal gücü yapıcı, ulusal istenci egemen kılma) (7.8.1919)

Bu felsefe, Sivas Kongresinde de, keskinleşerek yinelenmiştir (11.9.1919).

Demokrasiye açılan bu siyasal felsefe ilk organizmini-yapısını da “olağanüstü yetkilerle donatımlı” bir ulusal mecliste ve onun hükümetinde bulmuştur : Büyük Millet Meclisi Hükümeti (23.4.1920).

Meclis, doğal olarak, bir yasama kurumudur. Fakat, aynı zamanda, yürütme işlerini de, gene kendisi yapar. İçinde bulunulan olağanüstü koşullar, bu “yasama yürütme” alanlarında, “oy-yönetme-kumanda birliği”ni gerekli kılmıştır. O, herhangi bir “konvansiyonel” siyasal yapı değildir; ulusal istenci Mecliste yoğunlaştırma ve merkezleştirme suretiyle, egemen kılma yöntemi- dir. Öyle ki, kendisinin üstünde de, hiç bir kuvvet-makam-otorite tanımaz. Padişahı ve Halifeyi de kurtaracaktır, ama, sonra ona, nasıl bir durum vereceğini de gene, ancak, bu üstün “Meclis” daha hukuksal deyimini ile, bu “Meclis Hükümeti” belirtecektir. Yani artık, Saltanattan ve Meşrutiyetten gelen “Padişahın Hükümranlık Hakkı”da söz konusu değildir. “Egemenlik”, onu diyecek “ulusal istenç”, “tekel halinde bu Meclistedir : ona Padişah ve Halife ortak”lığı yoktu, artık...

B.M.M., bu üstün-rakipsiz-eşitsiz-tekel olarak temsilci durumun vurgulanmak için de, hemen bir yasa ve tâmir çıkartmıştır : “Hıyaneti Vataniye Kanunu”. (29.4.1920) ile Avrupa Dışişleri Bakanlarına tâmir (22.5.1920).

Böylece, ulusal istencinin tek deyimcisi olarak, ulusun bütün iç ve dış işlerinde, biricik “meşru ve yetki makamı”nın ancak, kendisinin olduğunu belirtmiştir.

Bunu vurgulamak için de, İstanbul'da Saltanatın ve hükümetlerinin aldığı ve alacağı kararların "keenlemeyekün"lüğünü (hiç alınmamış gibi geçersizliğini) söyleyen bir yasa çıkarmıştır (7.6.1920).

Demek ki, artık, "ulusal egemenlik", kesin bir "şiar" dı. Onun, Ankara'da ki bu "Meclise" "tekel" halinde deyimlenmesi ve sahipliği yapılaştırılmıştır. Her iki yetkinin de, bu "Meclisin kendisince" kullanılması şemalandırılmıştır. Yani Meclis, yasama yetkisini bizzat kullanacak, yürütmeyi de, kendine "vekâleten" çalışacak bir "Heyeti Vekile" eli ile, yerine getirecektir. Yargı yetkisinin bağımsız yargıçlara kullanılacağı da, ayrı bir yasa ile saptanmıştır (7.6.1920).

Burada, ortaya çıkan bir sorundan ve onun, ulusal egemenliğin ve siyasal iktidarın, gene Meclis tekelindeliği temelinde çözümüne dokunmak gerekir.

Ankara'da, olağanüstü zamanlara özgü bir hükümet biçimi olarak, Büyük Millet Meclisi Hükümeti vardır. Bu yapı "İktidarlar Birliği sistemi"ni kabul etmiştir. Ulusal egemenliğin tek başına sahibidir; ulusal istencin tek belirticisidir; ama ikili bir amacı vardır : Hem yurdu ve ulusu kurtaracak ve bunların bağımsızlıklarını sağlayacaktır, hem de İstanbul'da, bir hükümet tanımamakla birlikte, tutsak durumda olan Hilafet ve Saltanat Makamını da kurtaracaktır.

Vakıa, Ankara, bu iki amacı gerçekleştirdikten sonra, Hilafet ve Saltanatın hangi durum içine gireceğini, gene bizzat kendisi saptayacaktır, ama, kendi içinde de, hala 1876 Kanunu Esasi'ni yürürlükte tutmak isteyenler vardır. Bunlar, Meclisin geçici olduğu; Hilafet ve Saltanatı da kurtardıktan sonra, yerini 1876 sistemine, yani, Padişaha "Hukuku Hükümranı"sini tanıyan Meşrutî Monarşi sistemine dönülmesi görüşündedirler.

Mustafa Kemal yanlıları ise 23 Nisan 1920 de kurulan sistemin sürmesini istemektedir. Bunlara göre, egemenliğin, hükümranlığın tekel sahibi ulustur. Ulusal istenci, tekel halinde 23 Nisan 1920 Meclisi deyimler, bu Meclis Saltanat Makamını, egemenliğe, hükümet yetesine ortak kılmaz.

Meclis, ulusun, biricik ve gerçek temsilcisidir. Bütün egemenlik yetkilerine sahiptir; yanında bir ortak tanımaz. Böylece Hilafet ve Saltanat makamına yer yoktur. Onun gitmesi, ulusal istencin biricik ve gerçek temsilcisinin kalması gerekir.

Böylece 1876 Kanunu Esasicileriyle; “kuvayı milliyeyi (yalnızca bu Mecliste) âmil kılmak” ve “iradei Milliyeyi, (yalnızca bu Mecliste) hakim kılmak isteyen 23 Nisan 1920’ciler arasında, bir çatışma, suyun üstüne çıkmıştı.

Bu çatışma ve tartışmayı Mustafa Kemal çözdü; bu yüce Meclisin, ulusun biricik temsilcisi olarak çalıştığı sırada, Hilafet ve Saltanatla bu kadar uğraşmasının sakıncalı olduğunu; bugünkü Padişahın, gerçek padişah ve halife olmadığını; hain ve düşmanların yurd ve ulus aleyhindeki aracı olduğunu makamının kudret ve yetkilerini kullanmaktan da yasaklı bulunduğunu; onu indirip bir başkasını seçmenin de olanaksız olduğunu; çünkü, indirilmesi gereken zatın, ulusun yanında değil, düşmanların elinde bulunduğunu; yapılacak olanın, ulusun meclisini ve ulusal hükümeti kuvvetlendirmek olduğunu bildirdi (25.9.1921).

Ve yaklaşık dört ay sonra da, Meclis Hükümeti Sisteminin ilk Anayasa’sı yapıldı (20.1.1921).

Bu Anayasa, egemenliğin kaynağını ulusta görür. Ulus, egemenliğin, onu, bir başka makamla paylaşmadan tek sahibidir. Bu husus, “Hakimiyet, bila kaydü şart milletindir” denerek, 1876 sisteminin, sonuç olarak saltanatın reddi anlamındadır. Egemenlik, artık, “yasama yetkisi” ve “yürütme gücü” (icra kudreti) olarak, yalnızca, Mecliste merkezleşir ve orada belirir. Meclis ekseninde, bir yeni “Türkiye Devleti” kurulmuştur. Bu “Devlet”, Meclisce yönetilir. Yasama eylemleri, içerikleri bakımından, sınırlıdır : “Fıkıh” ve “Hukuk” hükümlerine “adab ve muamelat”a uygun olmak zorundadır (Bu, “Tanzimat”tan beri gelen, yeni yasaların, şeriata ve Fermanda gösterilen insan haklarına uygun olması yönteminin 1921 versiyonudur.) Yürütme gücünün Meclisin Vekili olarak kullanan “Heyeti Vekile” de, başı boş değildir. Meclisin, kendisine göstereceği “veçhe” (yön) ile sınırlıdır : Siyasal gücü, yürütme işlerinde, nasıl kullanılacağına dair, boyuna Meclisten “veçhe” alır. Bu, İcra Vekilleri Heyeti, içlerinden birini, kendisine “reis” seçer. Fakat, 24.11.1920’de, Olağanüstü zamanlara özgü olarak, Meclis Başkanının Başkanlığında kurulmuş olan sisteme uyularak, Meclis Başkanı 1921 Anayasası sisteminde de, “Vekiller Heyeti”nin Doğal Başkanıdır.

Görülüyor ki, 1921 sistemi, o kısa Anayasa ve Bakanlar Kurulu hakkında sonradan çıkarılan düzenlemelerle, bir “Ulusal İstenç Demokrasisi”nin anayasallaşmasının yolunu açmaktadır.

Fakat önünde, Siyasal Hukuk açısından, iki pürüz, bir olgu olarak, hâlâ vardır : İktidarı 1876 gereği halkla paylaşmakta olan “Saltanat” ve “İktidar”ın Tanrısallığını deyimleyen “Hilafet”...

Bu arada İkinci İnönü-Sakarya-Büyük Saldırı-Mudanya Silah bırakışımı gerçekleşir (11.10.1922).

23 Nisan 1920 de Meclisin açılmasıyla, ulus, egemenliğini, eline almıştı. Hemen ertesi gün de, Padişa ve Halifenin durumunun, kendisi, bu Meclisce kurtarıldıktan sonra, bu Meclisin düzenleyeceği temeller üzerinde, belirleneceği söylenmişti. Yaklaşık beş ay sonra da, kendisi hakkında açılmış bir taş-tışmada, kendisinin “tutsak” ve de “hain” olduğu; yapılacak tek şeyin, ulusun varlığını ve bağımsızlığını kurtarmak olduğu saptanmıştı.

İşte, bu amaca varılmıştı. Padişahlık ve Halifenin durumlarını Meclisce saptamaya sıra gelmişti.

Bu erkle, Meclise, 66 imzalı bir önerge sunulmuştu. Bu önerge Saltanat rejimine son verilmesini istiyordu.

Fakat, Karma Komisyonda şunu ileri sürenler oldu : “Türkiye, Saltanatsız olamaz : Saltanat da, Hilafetten ayrılamaz.”

Buna, ulusal istenç temelinde; Meclisin üstünlüğü ve onun, “Kuvvetler birliği eksenini üzerinde bir “demokratik cumhuriyet” kurulmasını isteyen akımın öncüsü-önderi-sözcüsü olarak Mustafa Kemal’in yanıtı, açık, yalın ve konsektandır : Ulus, egemenliği ve Saltanatı, kendi eline almıştır. Bunu doğal görmelidir. Aksi halde, “gerçek” kendini, gene kabul ettirecektir; fakat olasıdır ki, kimi kafalar kesilecektir.

Buna gerek kalmadan Meclis 30.10.1922 kararı ile;imparatorluğu 1920’den beri münkariz (çökmüş); padişahlığı mâdum ve tarihe müntakil (yok olmuş ve tarihe göçmüş) 1921 Anayasası ile de, egemenlik hakkının ulusa verilmiş olduğu gerçeğini ilan etmiştir. Hilafet Makamını ise, Türk Hükümetinin “meşru hakkı” sayarak, tutsak bulunduğu yabancıların elinden kurtaracağını yinelemiştir.

Hemen, bunun arkasından gelen 1/2.11.1922 kararı ile de, Meclis, şunları vurgulamıştır; Ulus, imparatorluğun gerçek sahibi ve kurucusu olarak dış düşmanlarına ve Saraya karşı savaşmıştır. Saray ve Bab-ı âlinin hiyanetini

gördüğü zaman, Anayasasını yapmıştır. Bunda, egemenliği padişahıtan alıp, ulusa vermiştir. Böylece, ilk Anayasadan beri (20.1.1921), imparatorluk tarihe müntakildir; yerine, Ulusal Türkiye Devleti gelmiştir. Padişahlık da, merfu' (kalkmış), yerine, Meclis geçmiştir. Kişisel egemenlik üzerine dayalı Saltanat yerine, asıl halk kitlesinin hakkını koruyan, mutluluğunu yüklenen Halk Hükümeti Yönetimi gelmiştir. Hal böyleyken, İstanbul'da düşmanla işbirliği yapmış olanlar "Hukuku Saltanat ve Hilafetten, Hukuku Hanedandan" söze diyorlar. Bu nedenle, Meclis, şunu ilana karar vermiştir :

– Türkiye Halkı, "Meclis Hükümeti"nden başka bir hükümet biçimi tanımaz, kişisel egemenliğe dayalı İstanbul'daki hükümet biçimini, "16.3.1920 (İstanbul'un işgali tarihi) den beri ve ebediyen tarihe müntakil sayar."

– Hilafet, "Hanedanı Ali Osman"a aittir, ve bu makam da, Türkiye Devletine dayanacaktır.

Zaten, önceden de kendisine "Hain" denen; şimdi de düşmanla işbirliği yaptığı için kendisine karşı savaşıldığı vurgulanan Sultan Halife Vahidettin, Türkiye'den kaçmıştır (17.11.1922). Ertesi gün de, Hilafetten, resmen uzaklaştırılmıştır.

Fakat, siyasal hukukun laikleşerek demokratikleşmesi sürecinin önündeki ikinci pürüz olgusu, yerinde durmaktadır : Hilafet... Üstelik, buraya, ulus egemenliğinin kendisine rakib-eşit-benzer bir ortağını kabul etmeden, tekel halinde temsilci ve uygulayıcısı olan Meclisce atanmış olan Halife Abdülmecid, Saltanatın kişisel egemenlik hakkının kullanım üslubunu yansıtan davranışlar göstermektedir. Demek ki, bu pürüzün de çözülmesi, eşyanın, yani, siyasal reformculuğun doğasının bir zorunluluğudur.

Evet, zaten Cumhuriyet'e de varılmıştır (29.10.1923). Bu, 1921 Anayasasının daha açıklık kazanması demektir. Bu açıklık ile siyasal hukuk reformculuğu iki hususu kurumlaştırmıştır; fakat, sürecin bir doğal sonucuna, henüz varamamıştır.

Devletin, öteden beri söylenemeyen biçimi, resmen teyid edilmiş ve "Cumhuriyet Kurumlaşması" yolu, resmen açılmıştır : Buradan kalkarak, Cumhuriyetin "Sosyal Hukuk Devleti" örneğine varılacaktır.

Önce; Meclis Hükümeti algısı içinde daha altıbuçuk ay önce yerleştirilmiş bir yapılaşma vardı : "Heyeti Vekile Reisi" bir "Kabine" (Cabinet) şefliğine

doğru yükselmişti, “Heyeti Vekile” (Hükümet) artık bir Kabine” olarak çalışır; birleşik sorumluluğu vardır. “Reis” (Başbakan) her vekil ile birlikte “vezaifi müştereke” bağı içinde, sorumludur. Ayrıca, “Kabine Sistemi”nin tarihsel gereği ve sonucu olmak üzere, “İcra Vekilleri Heyeti” (Kabine) ile, devleti, kendinde canlandıran ve temsil eden “Devlet Başkanı” gibi olan Meclis arasındaki bağlantının aracıdır. Kurumsal olarak, Meclise vekil nitelemi ile yürüttükleri yürütme işlerinde, Meclisten “veche” (yön) alacaklardır ama, “Reis” (Başbakan), veche ve dolayısıyla “yürütme işlerinde” vekillerin “Merci-i İstişardi”sidir; yani danışma ve kendisinden “yön-talimat” alma makamıdır.

Bu, Reisliği-yönlendiriciliği-birleşik görevden sorumluluğu dolayısı ile, o, Heyeti Vekilenin gerçek şefliğine, Heyeti Vekile de “Kabine” olmağa yönelmiştir (14.4.1923 yapılaşması).

İşte şimdi 29.10.1923 Anayasa değişikliği ile, bir yandan Cumhuriyet, kurumlaştırılıyor; öbür yandan da, Meclis Hükümeti eksenini üzerinde “Kabine Hükümeti” örneği yerleştiriliyor. Buradan, Cumhuriyetin önce “Yarı Parlamenter”, sonra “Parlamenter Demokrasi” yapılaşmasına varılacaktır.

Fakat, demokrasileşme sürecinin bir temel gereği, henüz askıdadır; Laiklik... Çünkü devletin biçimi Cumhuriyettir ama, dini de vardır; üstelik, bir de bu dinselliğin şefi vardır.

Bu hususu, ulusun egemenliğinin biricik temsilci olan Meclisin, bu nitelemi ile bir arada tutmak zordur. Hele, onun, kendisine üstün bir makam tanımazlığı, hatta bir eşit, ya da ortak hükümran tanımazlığı ile bir uyuşum sağlamak, olanaksızdır da... Devlet müslüman ise, Halife de, İslamın gereği, bir hükümrandır; hata eşit, benzer bir ortak almayı da aşan bir üstün egemendir. Vaktile çözülmüşse benzeyen çelişki, gerçekte sürmektedir ve, İslamın doğası gereği, “Emirül müminin” kurumsallığının doğal sonucu olarak “Tanrının yeryüzü gölgesinin sultanını”, bir “müslüman devlet”de, ikinci plana indirmek zordur. Üstelik, devletin yapısı içinde, kimi dinsel kural ve kurumlar da varken Ahkâmı Şer’iye ve Evkaf Vekaletinin, Şer’iye Mahkemelerinin varlıkları sürerken. Nitekim, Halife olmuş olan zat da, sultacı tutumlar, davranışlar göstermektedir.

Çelişki, Hilafetin kaldırılmasıyla, önemli bir aşadamada, çok yumuşatılmıştır (3.3.1924). Önce, Halife hal edilmiştir (yerinden indirilmiştir). Yerine,

bir başkasını getirmeye gerek de yoktur : Çünkü Hilafet Makamı da kaldırılmıştır; çünkü Hilafet, “Hükümet ve Cumhuriyet mâna ve mefhumunda, esasen mündemiçtir (Hilafet zaten hükümet ve cumhuriyet anlamı ve kavram içindedir.)” Onun için hilafetin makam olarak korunması da gereksizdir.

Demek artık imparatorluk münkarizdir; padişahlık merfu’dur; hilafet makamı mülğadır, meclis üstünlüğü ekseninde ve fakat “Kabine Hükümeti” mekanizmasına istidatlı bir Cumhuriyet vardır. Bunları, bir Anayasa içinde bütünleştirmek gerekir.

Bunu “Teşkilatı Esasiye Kanunu (20.4.1924) zaman zaman uğradığı değişikliklerle yapmıştır.

Bu ilk metinde, artık bir Hilafet Kurumu ve bir Halifelik Makamı olmasına karşın, devletin, islam dininde olduğu, Meclisin de, Şeriat Hükümlerini yerine getireceği temelleri vardır. Ama, bir yanda da, Devlet yapısından, Şer’iye ve Evkaf Vekaleti-Şer’iye Mahkemeleri-Medrese ve Tekkeler arıtılmıştır. Medeni Kanun ile “Hukuk” islam temellerinden uzaklaştırılmıştır. Onun için, bir yeni anayasal adımla, çağdaş karaktere ulaşılmalı idi : Temel Cumhuriyetçi reform bir laiklik reformu ile, felsefesinde, çağdaşlaştırıldı (10.4.1928 değişikliği) : Devlet dini maddesi, Meclisin Şeriat Hükümlerini yerine getireceği maddeleri kaldırdı, dinsel yemin yerine bir laik yemin getirildi.

Bu ulusal egemenlik yapısını çağdaşlatıran, bir reform (devrim) idi.

Bunu, kadınlara da seçme-seçilme haklarını veren, bir reform (devrim) izledi (11.11.1934). Bu, laiklik ile birlikte siyasal görünümlü, sosyo-kültürel nitelikli bir reform idi.

Böylece, Kuvvetler Birliği temelinde, bir Meclis Hükümeti biçiminden yola çıkılıp, siyasal hukukumuzu gene Meclis üstünlüğü ve fakat, işleme mekanizmaları-yöntemleri açısından parlamentarizme çok yaklaştıran bir yapı getirilmiş bulunuyordu.

Bunun tümüne, çok yukardan bakarsak şunları görürüz.

Ulusal Egemenliğin Yarı Parlamenter Biçimi

1924 Anayasasının Müdür İlkeleri

Gene Meclis Üstünlüğü Temelinde Bir Bağımsız Devlet Yapısı : Bu, “Ku-

vayı Milliyeyi âmil, İradei Milliyeyi hakim kılmacılığı” Mecliste merkezleş-tirme ve belirtme geleneğinin korunmasıdır; ve fakat, onu, çağdaş toplumda-ki genel siyasal mekanizmaya da açılmayı içerir ve kurumlaştırır :

a- Devlet, önce, bir “Cumhuriyet İlkesine” dayanır. Böylece, 1876-1908 Meşrutiyetlerindeki egemenliği bir Sultan ve Halife ile ortaklaşma, bütün ku-ral ve kurumlarıyla arıtlamıştır. Meşrutiyet, ortaksızlıktadır.

b- Bu Cumhuriyet de “Ulusal Egemenlik” ya da Saltanatı kaldıran Mec-lis Kararında belirtildiği gibi “Halk İktidarı” ilkesine dayanır. Bu; ulusun-hal-kın kendi yazgısını “bil fiil ve bizzat” (kendi eylemleriyle) belirtip, kendini, kendisinin yönetmesidir.

c- Ulus ya da Halk Egemenliğinin siyasal şe’niyette (siyasal gerçekler, ol-gular alanında) ki ilkesi de “Kuvvetler Birliği İlkesi”dir. Bu, ulus işlerinin yürütülmesinde, toplumsal hizmetlerin gereklerinin “karar”a bağlanıp “uygu-lanması”nda kuvvetleri birleştirmedir ki “Kuvay-ı Milliyeyi âmil” kılabilmek için, “İradei Milliye” egemenliğinin “yasama” yürütme” yetkilerinin, bölüm-leştirilmeden, Mecliste merkezleştirilip belirtilmesi anlamındadır. Egemenli-ğe, bir Padişah ve Halife ortaklığı olmadığı gibi; onu, bölümleştirerek uygu-lamaya sokma da yoktur.

d- Ve fakat “Yarı-Parlamentarizm İlkesi”ne de gidilmiştir : Çünkü, çağ-daş dünya ve onun içinde “asri (çağdaş) bir Heyeti İctimaiye” olmaya yönel-miş Türkiye sorunları çoktur ve karmaşıktır. Ayrıca, savaşlardan çıkılmışlı-ğın getirdiği ivedi, çözüm bekleyen sorunlar da vardır. Bunlar, her ne kadar “istimrar üzere (sürekli olarak) çalışsa da, kalabalık bir Meclisce, gün-gün iz-lenmek, gerekli yasaları yapmanın yanında boyunu Bakanlar Kuruluna “vec-he” (yön) vermek işlerini geciktirebilir. Sonra, Türkiye’deki “Meclisli Siya-sal yaşam”, 1876’lardan beri, genel olarak, “Parlamentarizm” ve onun “den-geler içrelik” yapısı içinde geçme geleneğine göre işlemiştir.

Onun için Padişahlıkta simgelenen “tek” in totalitaryanizmini, ya da ege-menlik ortaklığını reddin ve bütün “yapıcı-yönetici istenci” bir merkezde top-layıp, oraca yasama ve yürütme işlemleri birliği halinde yönetime vurma de-mek olan, bir ve biricik temsilcilik ilkesini, temelde korumak; ve fakat onu “Kabine-Hükümet Mekanizmaları”nın kolaylıkları dengeleri ile donatmak yolu, “eşyanın doğası” olarak, kendini getirmiştir. Buna “Yarı-Parlamenta-rizm” demek uygun düşer.

e- Ulusallık İlkesi, Ulusal Devlet İlkesi : Bu içte, “kuvayı milliyeyi amil kılma”nın doğal sonucudur. Öyle ise “kuvayı milliye” nedir? daha doğrusu, onun dokusu nedir? Yanıt, çok açık ve basittir : “BİR arada yaşama; siyasal olarak bir ‘bütün’ oluşturma istenci”...

1990’ların eşiğinde, ulusallık ilkesinden çekinmelere, hatta korkulara dönüşülmektedir : Bu kapının, ayrımcılıklara da yol açması olasılığında ürkülmemektedir.

Siyasal olarak bir bütün oluşturma istencinden kopmayı arayanlar, her zaman olabilir. Birleşik bir genel kültür - birlikte bir yaşam üslubu-, bu üslubun bir ekonomik bütünlük eksenini varsa, o siyasal olarak bir “bütün” oluşturma istencini kırma, olanaksızdır.

Ayrımcılıkların gündeme geldiğini, sahneye çıkğını sandığımız bir dünyada, asıl sürecin “ulusal kişiliklerini” algılamış, ve de geliştirmiş ülkelerin, şimdi daha kapsamlı kültürler-ekonomik bütünlükler kurma istençleriyle birbirlerine yaklaşma süreci olduğunu gözardı etmemek gerekir.

Mustafa Kemal ayrımlılar Osmanlı’dan, “Misakı Milli” içinde, birleşik bir genel kültür-ekonomi-yaşam üslubu eksenini üzerinde bir “siyasal istenç bütünlüğünü”nü yani oluşlaşmayı gerçekleştirmiştir. 1924 Anayasası da, onun, bu siyasal istencin siyasal yapılaşmasını veren bir çatı kurmuştur. Böylece iki dış akım olan emperyalizm ile enternasyonalizm karşısında ulusal devlet koruganı oluşturulmuştur.

f- Hukuksallık İlkesi : 1924 Anayasası, Halife Sultanlığın bireysel-kişisel-öznel (enfüsî) takdirine dayalı; gücünü, Emir-ül-Müminin olmaktan alan; ve hesabının da, ancak, yeryüzünde gölgesi olduğu Tanrıya veren bir üstün istencin arıtanması ürünüdür.

Bu, keyfiliğin gönderilip hukukiliğin (her eylemi, anayasaya-hukuka uygun olarak yapma) getirilmesinden başka bir şey değildir. Yalnız itiraf etmek gerekir ki, bu hukukiliğin şemalandırılması tek yanlıdır; ancak “yürütmenin denetimi” yapılaşdırılmıştır : “Meclis denetimi” ve “Danıştaydenetimi” ile... Ve fakat yasamanın kendisi, kendi iç yöntemlerinden başka, yargısal bir denetime ulaştırılmamıştır. Yapılaşmağa egemen olan bir felsefe, buna gerek görmemiştir.

Buna göre, ulusal istenç, en yüce istençtir. Mecliste merkezleşir ve belirir; Egemenlik alanında, bu Meclisin yanında, ona eşit, üzerinde, ondan üstün başka bir “merci” ve “makam” yoktur. Bu nedenle onu kendisinden başka denetleyecek bir istenç olamaz.

Yalnız burada, dikkati şuraya çekmek mutlaka gerekir : 1924 sistemi, yargısal açıdan değilse de, felsefesinde ve parlamentarizmin iç mekanizmalarıyla, Meclisin istencinin de “hukukilik içreliği”ne indirgenmesini düşünmüştür. Hatta, 1924’ün uygulanmasının son d önemlerinde, doktrinde, yasaların, yargısal bir denetime açılması güç kazanmıştır; sonra da ki mi yargı mencileri, bu yolu işletme eğilimi göstermiştir. Bunda 1924’ün genelindeki “hukuksallık ilkesi”ne dayanılmıştır. 27 Mayıs ile, bu eğilimi geliştirmeye gerek bırakmayan, başka bir hukuksallık yapılaşması olmuştur.

g- Laiklik İlkesi : Aslında, Türk Devrimi, Amasya Tâmininden-Erzurum ve Sivas Kongrelerinden- olağanüstü zamanlara özgü Meclis Sisteminden-1921 Anayasasından-imparatorluğu münkarız, padişahlığı merfu’ Hilafeti ve Halifecilik Makamını mülga, Batıl ve hurafeci dinsellik kurumlarını kaldırma, metafiziğin saf yönünü yani dini, saf metafizik inanç ve ibadetiyle “Bireysel Vicdan” a kavuşturmalardan geçerek, “asri bir heyeti içtimaiye (çağdaş bir toplum)” a yönelmiştir : Onun ilkesini de, “us ve bilimsellik” olarak kabul etmiştir.

Böylece “din”, metafizik alanında bireyin vicdanında, en geniş ortamı (özgürlüğünü-bundan doğan ibadet hakkını) bulmuştur; öte yandan da, beşikten mezara kadar bütün yeryüzü ilişkileri (doğum-eğitim-nikâh-aile-ölüm ve miras-giyim ve kuşam-sanat ve estetik üslûplarına kavuşmuştur. Yani, din, kendi doğal alanı olan bireyin vicdanında en geniş karışılmazlık, serbestlik boyutlarına kavuşur. Toplum da, gene, bireyleri-aileleri-meslekleri ile, ve de onların beşikten mezara kadar ki bütün yeryüzü yaşam tecellileri ile dinin yönetiminden, baskısından-tahakkümünden kurtarılmışlığa kavuşur.

h- Halkçılık İlkesi : 1924, iki açıdan bu “umde”ye yer vermiştir; Padişah sultasına karşı, halk yönetimi kurma; ve, emperyalizm sömürüsüne karşı, sömürüden azade halk istencine dayalı bir yönetim kurmak...

i- Devletçilik İlkesi : Bunun için de, ekonomik yöntem arayışını, devletçilik eksenine oturtmak zorunda kalınmıştır : (Yani, ekonomiye planı sok-

ma; ekonominin niğrenge noktalarına devlet girişimini-gözetimini getirme)

Vakıa, daha başlarda, “İzmir İktisat Kongresi”nde (1923) kişinin girişimine dayalı bi ekonomi öngörölmüştü. Fakat emperyalizme duyulan duyarlılık sonucu, yabancı girişimcilikten de fazla bir şey umulamazdı. Onunla ortak, ya da onsuz iş yapacak bir yerli girişimcilik de, pek yoktu. Yani, yerli ve ulusal bir sermaye birikimi yoktu.

Bu nedenle, devletin girişimciliğini sağlayarak, bir gelişme ekonomisine yönelmek, zorunlu olmuştur. Yerli-ulusal girişimcilik geliştikçe de, ekonomiyi ona açmak tavrı, öngörölmüştü. Fakat, hiçbir zaman da, bunun uygulanımına gidilmemiştir.

1924’ün Kurumları

1924 Anayasası, 1919 ve Ötesi Türk Devriminin bu ilkelerinin ışığı altında çalışacak, “Parlamentarizme açılma kurumları” düzenlemiştir.

Mutlaka “Seçim”den Çıkacak Tek Meclisli Bir Yasama Uzvu

Bu, kendisine çok önem verilen bir organdır. Kurtuluş Savaşının, ve onun içinde bile demokrasileşme sürecini yürütmenin deyimi olmuştur.

Önce, bir temsil tekelinin organıdır : Halkın-ulusun, tek ve gerçek temsilcisidir. Egemenliğin sahibi olan halkın-ulusun biricik temsilci olarak, tek Meclis halinde örgütlenmiştir. Yasama-yürütme yetkileri de, onda bütünleşip belirlediği için, kendisine “İktidar Tekeli” de vardır. Onun yanında, ona benzer, ona eşit bir başka organ yoktur; onun üstünde de bir yapı yoktur. Ulusun yazgısını, ancak o belirler. Bundan dolayı, bir egemenlik organıdır. Ulus yazgısının gerektirdiği yönetsel işlemler alanındaki eylemlerinin de “veçhe”sini, yani, hükümet işlerinin veçhesini de o belirler. Bu bakımdan, bir yönetim organıdır da...

Özetle, Temsil Tekelcisi-İktidar Tekelcisi-Hükümet işlerinde veçhe beliricisi nitelemleriyle, kurumsal olarak, bir “Egemenlik Organı”dır.

Fakat, mutlaka seçimden çıkması ile de, demokrasiye yöneliktir; daha doğrusu, halkın demokratik egemenliğinin deyimidir. Onun içindir ki, “seçim olgusu”na, kadınları sokmayı da geciktirmemiştir; yasama eylemlerini de Anayasa ile bağlamıştır. Ve, çok partili siyasal yaşama olanaklılık içindedir.

Meclisle Bağlı, Fakat, “Siyaseten Dinamik” ve,

“Görev Ayrımlaşması” ndan Doğan Bir Yönetme Uzvu : Hükümet

Bu hükümet, Meclisle ilişkilerinde, yapısında ve gösterdiği niteliklerinde parlamentarizmen “Kabine-Hükümet” ine bir açıdır. Kuruluşunda, salt Meclisten çıkar. Eylemlerinde, Meclis istenciyle bağlıdır. Gücünde, bir egemenlik yetkisi kullanmışlığı izlenimi kazanmasından, daha doğrusu, bunun itirafından, kaçılmıştır. Bunun için yürütme bir egemenliğin bir yetki alanı sayılmaktan çıkarılmıştır, yasalara göre yerine getirilen bir “görev” sayılmıştır. Hükümet de, kuruluşunda, bir Başbakan önderliğinde, Meclis çoğunluğu içinde mütecanis ve tek (unique) bir heyet olarak parlamentarizmin kabinesi olduğu halde, ancak, bu “görevin görevlisi” kılınmıştır.

Özetle, 1924’ün bu Bakanlar Kurulu; sanki, o egemenlik yetkilerinden yoksun; ancak, bir “yönetim görevlisi”dir. Ve fakat, kuruluşunda - Meclisle karşılıklı ilişkilerinde - niteliklerinde siyaseten dinamikliğinde bir parlamentarizm uzvudur. Bunun içindir ki sisteme; hem, yasama-yürütme güçlerinin Mecliste toplanmışlığın geleneğini sürdürdüğü; hem de bu parlamentarizm öğelerini içerdiği için “Yarı Parlamenter Sistem” denmiştir.

(Gerçekten : Hükümet, şefini, Cumhurbaşkanının irae etmesi (göstermesi-désigné etmesi) -ve Başbakanın belirttiği hükümet listesini de onaylaması-güvenden geçmesi- ve hükümetin, bir yandan, mütecanis, tek (unique) bir heyet olarak, Meclisin karşısında, birleşik ve zincirleme bir sorumluluğa bağlı kılınması -öte yandan, siyaseten, bir parti üyelerinden kurulmasıyla, o parti organı gibi gözükmesi- ve Meclisce, soru, gensoru- Meclis tahkikatı yollarıyla denetlenip düşürülmesi -fakat, buna karşılık, hükümetin de, yasa önerme, müzakeresinde yer alma, seçimlerinin yenilenmesini mekanizmasını işletme gibi- süreçler içindeliği ile, yani kuruluş -Meclisle karşılıklı ilişkilerinde “parlamenter şema” içindeliği ile, bir “Kabine-Hükümet” görünümünde ve niteliğindedir.

Kişisel İktidar Öğelerinden Soyulmuş ve

Nötralize Edilmiş Bir Devlet Başkanlığı

1919 ve Ötesi ortamında oluşan “Devrim” siyasal reform hukukumuzda, doğrudan-doğruya bir egemenlik ögesi, bir siyasal iktidar gücü olan bir yetki kullanmayan bir Devlet Başkanlığı öngörmüştür : Halife Sultanlığın ”Teokratik Monarşi” içinde sahip olup da, gene, “Dinsel Meşrutiyet” içinde de ko-

rudukları “hukuk-u hükümrani”nın Devlet Başkanının bireysel-kişisel-özel istenci içinde belirmesindeki “saltlık” ile, toplumun ağzı yandığı için.

Gerçekten bu Devrim; monarşi ya da meşrutiyet içinde “hükümrانlık gücünden” Cumhuriyet içinde ulusun Mecliste toplanan ve Meclisce uygulanan demokratik egemenliğe geçişin eylemidir. Onun için, 1924 Anayasası bir Cumhurbaşkanı da olsa, Devlet Başkanını nötralize etmiştir.

Cumhurbaşkanının 1924 içinde nötralize edilmesi demek; onu parlamentarizmin Devlet Başkanı kılmak demektir. Bu da Cumhurbaşkanının “re’sen, kabili icra vel’ifraz (doğrudan, yürütülmesi ve yerine getirilmesi gereken)” bir istenç belirtme gücünden-yetkisinden soyulması demektir. Bundan dolayı da, kendisi, ayrıca, sorumsuz kılınır.

Bu yetkisizliği ve sorumsuzluğu, (ya da sorumsuzluğu-yetkisizliği) onun yansızlığını da getirir. Böylece, Cumhurbaşkanı, yürütülüp uygulanacak siyasal iktidar eylemlerinde (tasarruflarında) bulunmaktan yoksun, ama, bunun sorumluluklarından da kurtulmuş olarak, siyasal arenada ortaya çıkmış konular-sorunlar-çalışmalar karşısında yansız da olabilme gücünü de kazanmış olur; bu “güç” ile de etkili bir uzlaştırmacılık işlevinin sahibi olur. 1924, siyasal hukukumuzda, bunu da getirmiştir.

(Burada, Cumhurbaşkanlarımızın, bu çizgide olmayan profillerinin hukukça değil, siyasaca açıklanması gerekir : Birinci Cumhurbaşkanı ‘ulusal istenç demokrasisinin ‘kurucu-geliştiricisi-koruyucusu’ nitelemi ve bu yoldaki olumlu karizması ile “lazım-ül icra vel infaz” kararlar alma organlarını etkilemiş ve yönlendirmiştir. İkinci Cumhurbaşkanı, aynı ulusal istenç demokrasisinin koruyucu-kurucu-geliştiricisi öz görevinin (misyonunun) İkinci Adımıdır. Üstelik İkinci Dünya “nezaket”leri içinde bir Türkiye’nin sorunları içindedir. Çağın “totalitaryanizmlerinin de etkisi altında bir ülkedir Türkiye”. Bu kompleksten gelen bir güç ile ayın etkileme ve yönlendirme özverisini yerine getirmektedir. Üçüncü Cumhurbaşkanı, “ulusal istenç ile çoğunluk partisini tıpkılaştırıran (aynılaştırıran) bir olgunun, yanlış daha doğrusu eksik yorumunun etkisi ile bir “İkili Oligarşi” kurarak demokrasi organlarını etkilemiş; ve bu olgunun da kurbanı olmuştur; “Ulus egemendir; onu temsil eden Meclis egemendir; onun egemenliği de, Meclisteki çoğunluğun istenci ile gerçekleştirilir. Bu istenci de, o çoğunluğun liderlik makamı, yani, o “ikili oligarşi” kendi “takdirleri-kendi istençleriyle belirler. Böylece, ulusal istenç bu lider-

liğin istenci ile tıpkılaşıarak, yasamayı-yürütmeyi yönlendirir ve yönetir” denmiştir. Bu fiiliyat 1924’ün “Müdür İlkesi” olan “Hukuksallık-Hukuk ile bağılılık İlkesini” hiçe sayarak bir otoritaryanizme varmıştır. Sonradan bir önceki Cumhurbaşkanı, üstün bir “veli-vasi-kefil Başkanın monolitik pederane istenci”nin yönetimini kurmak istemiştir : Devlet organizminin en üstünde bir Başkan; ve onun, yukardan aşağıya inen monolitik istecinin tahakkümü... Bunu başaramamışsa da 82. içine, demokraside anlamsız, fakat, özellikle yasma ve yargı organlarının hukuk devleti gereklerine göre çalışmalarını engelleyen “haşiv” yetkiler koydurmuştur. Son Cumhurbaşkanı ise, gene de parlamentarizmin “sorumsuz-yetkisiz-yansız Cumhurbaşkanı” yapısı dışına çıkmamış olan 82 yi de, dışlayarak, parlamentarizm içine, kendisinin doğal yükümlülüklerinden ve sonsal (final) sorumluluklarından da azade (kurtulmuş) bir “Başkanlı Hükümet” rahatlığını yerleştirici bir “Tek’in Sultası” rejimini kurma yolundadır.)

Ulusal Egemenliğin Parlamenter Biçimi

1924 Anayasasıyla gelen siyasal ilke ve kurumlar, önce, tek partinin siyasal otarşizmi içinde, amacına uygunluktan sıyrıldı. Tahsildar-jandarma onbaşı-tapucu-işletme müdürü katılığında simgelenen bir verimsiz sıklık rejimi doğdu.

Bunu, Demokrat Parti, aslında “Halkçı olmayan” ve de muhafazacı bir “hak kesimlerine (köylüye-esnafa-entelijensiyaya) inme dinamizmi” ile, iyi manüpüle etti ve iktidara geldi. Fakat, bu kez de, kendisi sosyal ve kültürel tutuculuk-başıboş bir bireyselci ekonomi şırıngalarıyla palazlanan bir kişi ve zümre zenginliği dönemi açmazlarına düştü. Bunu, yönetimsel ve siyasal baskılarla yürütürken; “yargıç statüsünde” olmayan bu nedenle “ulusal egemenliğin yargıç ve yargı yoluyla kullanılmasında yetkisiz” olan Meclis Komisyonlarına yargı yetkisi vererek, “Anayasa İhlali” ne de düştü. Bir darbe ile de kendisi düştü. Bu boşluk içinde de kendisinin dayandığı dört küsur milyonluk siyasal kitlenin, resmi siyasal katkısından yoksun olmakla birlikte, o sırada var olan Türk sosyo-kültürel yönetimsel-politik yapılarının el birliği ile 1961 Anayasası yapılabildi : 1924’ün sapmalarından kurtulmanın da yapılaşması olarak...

A- 1961, Türkiye’nin birikimleri olan ilkelerle, geleceğe yönelmesinin içereceği ilkeleri bulma, bütünleştirme atılımı olmuştur.

1961, bu birikim demetinde olmak üzere, şu ilkeleri, 1924'ün yaptığı gibi, adeta "Tavzihan" (geliştirip açıklayarak) içerir:

I- Bunlar aslında Çağdaş Demokrasi Tarihinden gelen siyasi ilkelerdir ki, onları, 1961'e, bizim kendi anayasacılık gelişimimiz, içinde bulunduğu toplumsal koşullardan süzerek getirmiştir.

Ulusal Egemenlik : Bu, rakip-benzer-eşit-kendine üstün bir başka cevherle çevrilmeden; ulusa ait olan "buyurma" gücüdür; "lazım-ül icra vel'in-faz" olarak bir "istenç"tir. Özünde "tek"lik, "bölünmezlik", "sınırsızlık", "düşmezlik" (yani, bir süre 'ulusça kullanılmadı' diye, "zaman aşımına uğramazlık"), "başkasına devir ve ferag edilmezlik" ile nitelidir. Ulus, bir "moral kişi" (hukukca, 'tüzel kişi' sayılarak) egemenlik onun "kendini yönetme istenci ve gücüdür". Bunun içindir ki, özünde sınırsızdır.

Demokratik temsili hükümet : "Ulus moral kişiliği" bu üstün nitelikli egemenliğini, bizzat kullanamaz; ancak, "temsilcileri" aracılığı ile kullanır.

Burada, kuramsal bir fantezi doğard adeta... Kuramda, (yani kamu hukuku kuramında) temsilcilerin gücü de, tıpkı, temsil ettikleri "ulusun gücü" gibidir, yani sınırsızdır : Çünkü, ulus moral kişiliği, temsilcilerine, sanki, kendisinden çıkmış gibi, kuvvetli -geçerli bir istenç belirtme vekaleti- temsilciliği vermiştir.

Fakat, temsili hükümet kuramının, siyasi olgular dünyasında, sonunda, bir "oligarşinin ya da 'tek'in istenci" ve onun egemenliğine dönüşürlüğü olasılığı karşısında, Temsili Hükümetin Demokratik versiyonu, kendine şöyle yapılandırmıştır : "Halkın (ulusun) egemenliği, temsilciler eliyle, 'Anayasa içre' kullanılır. "Böylece özünde sınırsız olan ulusal egemenlik, "Anayasa Üstünlüğü"ne dönüşür : bu da; egemenlik yetkilerinin, "Anayasada gösterilen 'organlar eliyle", "Anayasada gösterilen yolda" kullanılmasıdır.

"Kuvvetler Ayrımı" : İşte bu oluşum, kuvvetler ayrımı ilkesi içinde bir yapılanmayı getirmiştir. Buna göre, egemenliğin türlü yetkileri, bir başka deyimle, kamu iktidarının türlü alanları türlü devlet organları eliyle Anayasada gösterilen yolda, Anayasada gösterilen ilişki biçimleri içinde birbirlerini dengeleyerek kullanılır. (Fakat, 1961, gene, Meclis Hükümeti döneminden gelen geleneği sürdürerek egemenliğin yasama ve yargı alanlarındaki yasama ve yargı yetkileri birimleri karşısına ve yanına, bir de "yürütme alanı" ve "yü-

rütme yetkisi” birimi koymamıştır; yürütme alanındaki gücü bir “yürütme görev saymıştır; bu alandaki gücü, yasamanın yaptığı yasalar içinde ve yasama ile yargının yapacağı denetim altında yerine getirilen bir “görev” bir “görev gücü” saymıştır.).

Böylece o, kuramda, ikinciliğe indirilmiş gözükmesine karşın; demokrasinin, “parlamentar temsil hükümet” uygulamalarında, “başat” bir yer kazanmıştır; Meclis Hükümetinin kuvvetli temsil organına, kendi “Kabine-Hükümet”inin hatta onun içinde de Başbakanın “siyasal takdir ve yeğlemeleri” olarak yaptırdığı yasaları, büyük bir dinamizm ile uygulayan bir güç almıştır; öyle ki, adeta, terminolojide partiyi-Meclis çoğunluğunu da içeren bir anlam genişlemesiyle “Siyasal İktidar” dendiği zaman, Meclis hükümeti Döneminin, yarı parlamenter “1924 Döneminin bu mütevazı uzvu anlaşılır olmuştur.

Parlamentar Sistem : Artık, son kırk yıl içinde egemen güçlerini-yetkilerini temelde, T.B.M.M.’nde merkezleştirme-belirtme-ve onun manyetiği içinde kullanma duyarlılığı içinde; hükümeti, dinamikleştirme-”iktidar olgusu”nun etkili, ve fakat mutlaka sınırlı ve duyarlı (hassas) merkezi kılma akımı, bir hız kazanmıştır.

Bu, 1961 siyasal reformculuğu ile, Türkiye’nin 85 yıl önce başladığı “parlamentarizm sistemi”ni, yeni koşullar içinde olgunluğa erdirme yolunu açmaktı : Ve bu, “siyasal yeğlemede bulunma”, “siyasal karar oluşturma ve uygulama” sürecinde, birbirleriyle “işbirliği” yapan, ama, birbirlerini de “dengeleyen” bir siyasal “organizm”e varma idi.

Çok ülkede parlamentarizm vardır. Her birinin de kendi tarihsel zorunluluğuna (imperatifine) ve gereksinmelerine göre, bu parlamentarizmler, özellikler gösterir. Ama, her birinde, birleşik bir parlamentarizm şeması ve işlerlik mekanizması vardır ki, buna bakarak, orada parlamentarizm, “parlamentar demokrasi” vardır diyebiliriz.

Önce Parlamentarizmin bir “üçlü şeması” vardır :

Mutlaka seçimden gelen bir “Parlamento : Bu tek meclisli ya da iki meclisli olabilir. Ama hiç olmazsa birisi genel hak seçiminden gelir. Ancak bir Başbakanın yönetiminde bir sorumlu “Kabine-Hükümet” ve özellikle “sorumsuz-bu nedenle yetkisiz-ve böylece mutlaka yansız” bir devlet başkanı... (Bu, bir kral, ya da seçilmiş bir Cumhurbaşkanı olabilir.)

Sonra, parlamentarizmde, bir “özel mekanizma” vardır : Meclisle hükümetin birbiri üzerinde karşılıklı etkinliklerini-denetimlerini sağlayan; ve böylece parlamentarizmi bir “denge sistemi” kılan bir mekanizma...

Buna göre, Meclis, yalnız yasa ve bütçe yapan bir “müzakere” organı değildir; kabine-hükümeti denetleyen bir demokrasi ögesidir : soru-genel görüşme-gensoru-meclis araştırması-meclis tahkikatı yollarıyla, hükümeti denetleyen, sorumlu kılan (yani düşüren ve gerekirse mal ve ceza sorumluluğuna uğratma kapısını açan) bir demokratik denetim ve hükümet üzerinde etkinlik (faaliyet) gösterme merkezidir.

Başbakan yönetim ve önderliğindeki Kabine Hükümete gelince : Bu da devlet organizmi içinde araştırmacı-siyasal seçenek üreticisi-onu, meclisin siyasal, yargının hukuksal denetimi altında uygulayan ama, buna karşılık meclis üzerinde sürekli etkinlikte (faaliyette) bulunarak, onunla kendisini dengeleyen dinamik bir ögedir. Kabine-Hükümet, Meclis üzerindeki etkinliğini ve denge bulma etkisini de şöyle yapar; ürettiği seçenekleri yasa projesi halinde Meclise sunar; meclis komisyonlarında ve genel kurulda bu projelerin utkuya (zafere) ulaşması için, tartışmalara girer; onların yasa halinde ilanını sağlar (bu konuda Devlet Başkanını etkileyerek o yolla yasaların da uygulanmalarının gerekli düzenlemelerini yapar); “parti disiplini” yoluyla kendisine egemen olduğu çoğunluk partisinin ağırlığını kullanarak, bizzat parlamentonun kendisini etkiler-hatta yönlendirir- ve böylece Meclisin kendisini etkilemesi ve sorumlu kılmasına karşı, o da Meclisi bu yönlendirme ile etkiler ve hatta, meclisi, “fesih” ya da “seçimleri yenileme” yolu ile tehdit ederek, “meclis-hükümet” dengelenmesini gerçekleştirir. Burada, partilere dayalı “çağdaş parlamentarizm”de bir yeni olgulaşma doğmuştur :Yürütme (icra) kendisini düşürerek-yargı önüne göndererek sorumlu kılan Meclise karşı, kendisini koruma dengesini kurabilmek için, meclisi fesih silahını kullanırdı. Bugün, hem bu “fesih” hem de onun amacı, geçersiz olmuştur. Hükümet kendini etkilemesine karşı bir silah almak üzere, fesih ya da seçimi yenileme, siyasal anlamını yitirmiş oluyor. Bugün, yeni seçime gitme, bir Meclis çoğunluğu, ve onun hükümeti, için, kendini dengede tutma aracı olmaktan çıkmıştır. Bu mekanizma, bugün Kabine hükümetin, Meclisteki çoğunluğunu en az zararla korumak yada bu çoğunluğu büyütme için en elverişli konjonktürü sezip tam o ortam içinde seçime gitmek mekanizması olarak kullanılır.

Bugün, Parlamento, soyut bir “ulus egemenliği”nin simgesi olmaktan çok

Meclisteki parti çoğunluğu yoluyla işleyen bir “Kabine-Hükümet” onun içinde de, parti liderinin Başbakanlığının otoritesi yoğunluk kazanmıştır. Ve fakat bu otoritenin de, bir otoriteryanizme kaynamaması için, çağdaş demokrasi, hukuksal olarak “Bağımsız Yargı Denetimi”; sosyal olarak, birbirlerinden farklılaşmış “demokratik kurumlar yapısallaşması”; sosyal olarak, birbirlerinden farklılaşmış “demokratik kurumlar yapısallaşması”; siyasal olarak da, bu kurumların siyasal etki üretme dinamizme oluşları gibi yollar bulmuştur.

Başka bir deyişle, Parlamenter biçimi içinde, demokrasi ve onun ulusu, onun da ulusal egemenliği, eşittir, o partinin hükümeti, bu hükümet de eşittir Başbakan ve bu olgunun sonucu ulus ve ulusal egemenlik, onun egemen olduğu demokrasi, eşittir “Başbakanın istenci” Başbakanın istencinin “takdir”, “yeğleme” gücü, otoritesi... olgusu doğmuştur.

Ve fakat, bu olgu da, hemen, yargı denetimi-kamuoyu denetimi mekanizmalarıyla, genel demokratik süreç içine alınmaktadır.

Bütün parlamentarizmlerde birleşik bir nitelik olmak üzere, parlamentarizmin bu “Kabine-Hükümet”i, önce, türdeş (mütecanis) bir heyettir : Birleşik görüş ve düşünüş sahiplerinden kurulu olarak... Bunu sağlamanın en iyi yolu, kabinenin, aynı parti üyelerinden oluşmasıdır. Bu olanaksız ise, birleşik, bir koalisyon programında sağlanır.

Sonra, bu hükümet, türlü kişilerden kurulu olduğ halde, her bakan, Meclisin birer (comis)’si değildirler. Meclisin karşısında, birleşik, “tek” (unique) bir heyet oluştururlar. Onun için de, Başbakanla birlikte, birbirlerinin eylem ve politika üslup ve icralarından birleşik ve zincirleme sorumluluğa bağlıdırlar.

Bu Kabine-Hükümet, ayrıca, genel yönetim (idare) açısından, türlü ve birbirinden ayrı “kamu hizmeti demetleri” nin, yönetsel şefleridir. Onun içindir ki, aslında türdeş- “tek” bir heyet oldukları ve bu niteleme, hepsini aynı sorumluluk-bağlayan bir politikaları olduğu halde, her hizmet grubunun (bakanlığın) ayrı politikası-yetkesi ve sorumluluğu da vardır. Ve bakanlığının en üst yönetsel (idari) şefidir. Bu yönetsel ayrımlaşmanın, bir programda ve politikada bütünleşik olarak kalmasını, Başbakan sağlar.

Ve sonunda, politik açıdan, bu Kabine-Hükümet, bir partinin yüksek merkezsel şeflerinden kurulu bir “Lider Heyet”dir. Bu suretle, bu heyet, genel parti görüşünün yansıması olur. Bu yansımayı, kendinde iyi merkezlendiren

parti şefleri (yani Bakanlar), Başbakan karşısında güç kazanırlar.

Parlamentarizmin bu ikinci uzvunun en renkli ögesi de Başbakandır : Onun için, biraz yukarıda “Kabine-Hükümeti, bir Başbakanın yönetimi ve önderliği altında gösterdik... Hükümeti kuran-Onun politikasını saptayan-belirtten-geliştiren-bu politikanın, her kamu hizmeti grubuna (Bakanlığa) yansımını sağlayan-bakanları, politik yönetsel gidişatlarında, (hatta özel yaşam usulplarında) bir genel tutarlılığa götüren v bunda onları denetleyen-kendi düşmesi istifası, ölümü ile, Hükümetinin sonunu da belirlemiş olan, Başbakandır. Onun için, politikalar ve hükümetler, Başbakanın adı ile anılır : Churchil Hükümeti, Atlee Hükümeti, Papaandreu Hükümeti, Demirel Hükümeti gibi...

Parlamentarizmin, bir başka ögesi, Devlet Başkanlığıdır : İçten gelebilir, parlamento içinden, ya da dışından seçilmişlikten gelebilir. Ama, mutlaka, sorumsuz-yetkisiz-yansızdır.

Ulus moral kişiliği, hemen “siyasallaşır”. Bunun anlamı ve deyimini “Devlet olmaktır”. Devlet de, bu Başkanda simgelenir, onun kişiliğinde temsil olunur.

İşte bu temsili, toplumun devletsel ilişkilerinde sorumluluklarla gölgelendirmemekte-kaygılandırmamakta-sosyal yarar görülür. Bu, bir tür, Ulus-Devlet tüzel kişiliğinin doğasında var olan bir “dokunulmazlık” (masuniyet) ayrıcalığıdır.

Ama, asıl, demokrasinin parlamentarizm pratiğine ve zorunluluğuna bakalım : Devletin sürekliliğini deyimlemek bir simgede sağlamak gerekir. Siyasal yeğlemeler-seçenek üretmeler-uygulama üslupları bulmalar aramasında, sürekli bir savaş-yenilemeler-değişmeler süreci akıp gitmektedir. Siyasal iktidarlar da, bir yenileşme değişme süreci içindedirler. Bu bir karmaşa, ama, totalider-otoriter bir saltlığın tahakkümüne kendi içinde olanak vermeyen bir “Demokratik karmaşa”dır.

Fakat ne de olsa, sürekli değişmeler-yenilemeler süreci içinde, devlet yaşamının (ki ulusun, ulus yaşamının siyasallaşması idi) sürekliliğinin-ebediliğinin deyimlenmesi-belirginleştirilmesi gerekir. Bu olguyu da Devlet Başkanlığında, simgeleştiririz, kişileştiririz (teşahhus ettiriz).

Devletin sürekliliğinin, ebediliğinin doğasından onu deyimleyen-simgeleyen-kişileştiren (teşahhus ettiren) Başkanı, suç ve suçluluk aranması işlemlerinden kurtarma (azade kılma) ayrıcalığını da doğal olarak getirir sayılır. Zaten, demokrasinin parlamentarizm pratiğinde, Devlet Başkanı, siyasal yeğleme üretmek yükünden de kurtarılır (azadedir).

Böylece, Devlet Başkanı, siyasal alanda, siyasal üretme zorundan kurtarılınca, kendisini, bu hususta gerekli yetkilerle donatmağa da gerek kalmaz. Nitekim demokrasinin parlamenter biçiminde, Devlet başkanı, re'sen lazımlül icra vel infaz (kendi başına, yürütülmesi ve uygulanması zorunlu) karar alıp uygulatma yetkilerinden soyutlanmıştır.

Bu Devlet Başkanının sorumsuzluk-yetkisizlik yanında, bir üçüncü niteliği de, “mutlak” bir “yansızlık” dır. Türklü, kimi zaman birbirine zıt dinamiklerin sürekli olarak, birbirleriyle çatıştığı o ”siyasal arena”da, bu çatışmayı, “sükuna indirgemedi” ondan “konsensüsler (birleşik rızalar, oydaşlaşmalar) çıkarmada; onları, “uzlaşmalara ulaştırmada bir aracıya, bir katalizöre, bir sükun kaynağına gerek vardır.

İşte, demokrasinin parlamenter biçiminde, çatışan, ayrımlı politikalar, birbirlerine uymayan seçenekler üreten dinamikleri, birleşik rızaya-uzlaşmaya-konsensüse götürebilecek bu kaynak, bu merkez, Devlet Başkanıdır.

Devlet Başkanı, bu işlevini, usu ile, bilgisi ile, deneyim birikimi ile, bütün bu zenginliklerle olgunlaşmış “mümtaz kişiliği” ile yapacaktır. En kuvvetli en gerekli gereksinmesi de “inandırıcı” olmasıdır.

Ve bu inandırıcılığını da, özellikle, çatışan dinamiklerden birinin yanında mutlak olarak yer almamakla kazanabilir. Ve bundan da, onun “yansızlık” niteliği doğar.

“Sorumsuz”, çünkü “yetkisiz” (başka bir sıralama ile, “yetkisiz”, bu nedenle “sorumsuz” olan) Devlet Başkanı aynı zamanda ve özellikle “yansız olacaktır.

Zaten “yetkisiz”dir; “yan” olsa da, o yan yararına kullanarak yetkisi yoktur, diye bir avunma aramak, yersizdir. Çünkü, kendisi, ne de olsa bir “ağırlık”tır. Bu ağırlığını yanlardan biri yararına koyarsa, önce, bir “dengeler rejimi” olan demokrasinin, bu niteliği bozulur. Sonra da, ve özellikle, bu yetki-

siz kişiden, gene demokrasinin beklediği o, çatışan dinamikleri sükuna indirgeyeceği o, türlü seçenek politikalarından birleşik rıza ve konsensüs aratıcı işlev “inandırıcılığını yitirir” o işlev sahibini, “yetki gaspçısı” durumuna sokar.

– Ulusal Devlet : Türk Devrimi, siyasal-kültürel ve sosyal olarak, uluslaşma sürecinin oluşturulması-olgunlaştırılması-geleceklere doğru geliştirilmesi devinimidir. Onun için 61 Anayasası da, siyasal reformlar alanında, onu içermeye yolunu seçmiştir.

Ulusal Devlet aslında, “Misak-ı Milli” içinde “Türk ulusunun Bağımsızlığını” kurmasının siyasal olarak deyimlenmesidir. Misak-ı Milli içindeki tüm insansal-katmansal-kültürel varlıklar, “Cumhuriyet” içinde, birarada yaşama istenci bilincine varmışlardır. Bu bilinçle, önce, emperyalizme direnerek, siyasal bağımsızlığı elde etmişlerdir. Sonra, o zamanlar dünya gündeminde olan enternasyonalizm içinde erimeme bilinci ile, bu bağımsızlığı nasyonalizm olarak kuvveklendirmişlerdir. Fakat, bunun önüne, “ırkçılığa dayalı bir faşizm” çıkmıştır. Siyaseten, Misak-ı Milliye dayalı Cumhuriyet içindeki bu zengin “insansal-katmansal-kültürel-varlıkların, “siyaseten de birarada yaşama istenci ve bilinci”, buna da direnmiş ve bazen kazanmıştır.

Böylece, Misak-ı Milli sınırları içinde yer alan bu türlü insansal-katmansal-kültürel öğeleri, birleşik bir yaşamdan gelip, gene birleşik bir yaşam içinde kalma “siyasal istenci”ni deyimleyen “Türk ulusalcılığı versiyonu egemen olmuştur ki, bunun emperyalizme-enternasyonalizme-ırkçılığa-faşizme ve bunlara ek olarak belirli bir dinselliğe karşı anlamı vardır; ve türlü insansal-katmansal-dinsel-kültürel ayrımlaşmaları, kendinde bütünleştiren bir boyutu vardır.

– Laiklik İlkesi : Bu çok yönlülüğü ve ayrımlaşma olgusunu ancak, uygar bir sosyal bileşim kurarak, birarada tutabilir ve boyutlandırabilirdi. Bu da “laiklik”ten ibarettir ki “Medeni bir Heyet-i içtimaiye- olmanın koşulu”nu oluşturuyordu. Adı egeçen “bağımsızlık”ın, her yönden bir bağımsızlık olarak gerçekleşmesi için; “ulusal devlet”in emperyalizme-enternasyonalizme-ırkçılığa-faşizme karşı olması gibi; sosyo-kültürel alanda da “arkaik (eski) gelenek ve kurumlar”a da karşı olmak gerekirdi. Bunu da, 1924’den gelen metafiziğe dayalı arkail gelenek ve kurumları bir politiko-sosyal-kültürel devinim ile arıtlayıp yerlerine, bilimsel-ussal-deneyimsel verilere dayalı, bütün çağların “ratio”su olacak nitelikteki “Laiklik İlkesi” sağlandı.

Bu erkle laik devlet aşaması gerçekleştirildi. Bu metafiziğin, devlet ilkesi ve yapı ögesi olmaktan çıkarılmasıdır. Bunun sağlıklı olarak gerçekleşip işleyebilmesi için, bireyin-ailenin-sosyal, ekonomik ve kültürel katmanların da laikleştirilmesi gerekirdi; bu, laik devleti, laik toplum içinde kurma idi.

Böyle birtasnif (sıralama-düzenleme-sınıflandırma) içinde, laikliği kavramak oldukça kolaylaşır. Laiklik : dinin bireysel vicdanına indirgenmesidir; bütün inanç ve ibadetin, kişinin vicdanına bırakılmasıdır; bu metafizik dışındaki bütün dünya işlerinin de bilim verilerine, us bulgularına dayalı insansal yasalara, insansal ahlaka bırakılmasıdır; beşikten mezara kadar ki bir süreç içinde, yeyip içmeden, kılık ve kıyafetten başlayıp, nikâhtan-sanat ve ticaretten-ölüm ve mirasa kadar uzanan bütün insansal-ailesel-katmansal-ulusal ilişkilerin ve durumların, metafizikçe değil, bu insansal yasalar ve bu ahlaksal kurallarla düzenlenmesi-yürütülmesi-yönetilmesidir; “uhreviyet” dışındaki, bütün alanların, din denetiminden uzak tutulmasıdır. (ki, aslında, din, uhreviyet dışındaki durumlarının ve insan ve toplum ilişkilerinin tümünü de, tahakkümü altına almak ister.).

Birey-aile-katman-ulus, böylece, metafiziğin tahakkümünden kurtulup, laikleşince, ve böylece laik topluma ulaşıncı, devleti, laik yapıya; siyasaı da, laik yeğlemelere dayatmak olanaklaşır. (Tersini de gerçekleştirmeğe uğraşmak gerekir : Devletin laik ilkeye, yapıya, laik siyasaya ulaşması oranında, toplum ve toplum ilişkileri de laikleşir.)

Laiklik bu ise (ki, bundan başkası değildir) toplumun, onun siyasal olarak örgütlenmesi olan devletin, dini, vicdanlara, indirgemek, ve orada ona kimsenin ve devletin karışmamasını sağlamak, bir demokrasi görevi olur. Fakat aynı zamanda, aynı devletin, dinin, vicdan alanını aşarak, bireyin-ailenin katmanın, toplumun, uhreviyet dışındaki bütün “insansal (beşeri)” ilişkilerini de düzenlemeğe-yönetmeğe-denetlemeğe kalkmasını önleyip; adı geçen süjelerin insansal özgürlüklerini sağlaması da, gene bir demokrasi görevi olur.

Uhreviyetçilerin, kılık kıyafetlerini, basit bir giyim-kuşam işi ve bu nedenle, bir tür insan hakkı olarak ileri sürmeleri, geçerli değildir. Çünkü bu kılık-kıyafet, öteki birey-aile-katman ve de ulusu, devleti, “Şeriat”a göre yaşamağa zorlamanın, (hem de “cihad” yoluyla zorlamanın) simgesidir; dinin, vicdanı aşıp, herkesi, toplumu ve devleti yönetmesinin-yönlendirmesinin-denetlemesinin alemi-standartı (bayrağı)dır. Fransa’da bile, üniversitede dinsel

kılık, böyle sayılmıştır; ve Fransız Danıştay, üniversite ve eğitim makamlarına, üniversite içinde giyilmesi, bir insan hakkı sayılmayan dinsel kılıkların önlenmesi için önlem alma yolunu açmıştır (1989 sonları verdiği bir danışma kararı ile...).

g– Evrensel Kaynaktan Gelip, Toplumsal Koşullarımızın Zorunlu Kıldığı İlkelerden biri de İnsan Hakları ilkesi, hatta öğretisidir.

İnsan Hakları : 61'in siyasal reform sürecimize getirdiği en geniş-derin-etkileyici ve çarpıcı bir "ilke-kurum", insan hakları doktrindir.

İslamda da, insan hakları vardır, denir. Hatta 1215 "Magna Carta"sından önceleri de, İslamda, insan hakları vardır, denir, ve bu alanda, öncülüğü İslama verme eğilimi gösterilir.

Bu görüş, iki açıdan rötüşüne gereksinimlidir : Eski Yunan'da da, Atina'lı ayrıcalıklar vardır. Hele, bir paradoks gibi gözüke de Orta Çağda Kilisenin Rabbani-Tanrısal Hukukcuları, "insan" yararına, kimi "müdeler" işlemişlerdir.

Atina kökenli ayrıcalıkları, bugünkü "İnsan Hakları Doktrini" içinde sayamayız. Çünkü, Atina da, asıl olan "devlet" dir. Onun hakları önünde, "kişi" nin durumları, ikincildir; bu bakımdan, onlar, çağdaş anlayışa, göre insan hakkı saymak zor olur. Ama, Kilise Hukukcularının insan hakları yaklaşımı, bugünkü doktrine uygundur. İslamınki ise, ayrıca, daha sonra oluştuğu halde, çağdaş anlayış içinde değildir. Çünkü, bunlar, devletin uyruklarına dolayısı ile Tanrının, kullarına bağışlarıdır; Tanrıdan, dolayısı ile onun yeryüzü gölgesi olan Emirülmüminin devletinden, resmen istenemez ve devlet, bunlara resmen zorunlu kılınmaz. Bunlar, birer "Tanrısal-Devletsel" lütuflarından ibarettir.

İnsan hakları, siyasal reformumuza, Tanzimatla girmiştir; 1876 Anayasası ile sürmüştür. 1908 İkinci Meşrutiyet Devrimi ile ve özellikle siyasa dünyasında, yelpaze genişliğine kavuşmuştur; Cumhuriyet ile, boyutlanmıştır. Fakat, bütün bu aşamalar içinde tam gelişim yoktur.

Bunun, kendine göre bir nedeni de vardır : İkinci Meşrutiyeti oluşturup, Cumhuriyeti de etkilemiş olan düşün hareketlerinde, toplumun özerkleşmesi; bunun da devlet kavramı içinde mütalaası; ulusun bağımsızlığı kavramında sonuçlanması gelişimi olmuştur : Toplum-Devlet siyasal bağımsızlığını algı-

layınca, “Özgürleşmiş” olur; onun içindekiler de özgürleşmiş olur, demektedir. Bu görüş, bir aşama olmuştur, ama, “özgürlük” kavramını, bireysel-kişileştirmeğe (bireyde teşahhus ettirmeğe) elveremiştir. Kadın-erkek eşitliği bile sağlanmış olmakla birlikte, bütün haklara kaynaklık edecek “özgürlük”, genellikle ulus moral kişiliğinin özgürlüğü ekseninde, dönüp durmuştur. Bu yüzden, siyasal açıdan kimi tarihsel zorunluluklar sonucu özgürlük geneline konan sınırlar, fazla duyarlılık uyandırmamıştır; “kabul” görmüştür : “Ulusal özgürlüğü”nün sağlanmasının en doğal sonucu sayılmıştır.

Ama, 1924 Anayasasının ve halkçılık ilkesinin, İnsan Haklarına açık bir içeri de, hep var olmuştur. Öyle ki, bu açık kapıdan, Demokrat Partinin özgürlükçülüğü kolayca girmiş ve iktidar da olacak kadar halk kabulüne ermiştir. O kadar ermiştir ki, Demokrat Parti, kendi vaidlerine hânis (sadakatsiz) duruma düşünce, halk, özgürlük imajı veren 27 Mayıs darbesinin manyetik alanına kolayca girivermiştir.

Ve 1961 Anayasası da, zorluğa uğramadan, geniş bir yelpaze yayılımı, derine inme özü ile, gelişik bir insan hakları olgusunu yaratmıştır.

Yelpazenin genişliği şuradadır : insanın, insansal onuruna layık olarak, biyolojik-moral-entellektüel alanlarda gelişmesinin olanakları, zengin tutulmuştur; insanın bu üç alanda gelişmesine, devletin engel olmaması kabul edilmiştir. Tersine, bunları hızlandırması görevi yaratılmıştır. Ayrıca, bireyin-ailenin-mesleğin-sosyal katmanın uğramış bulunduğu, bütün ekonomik ve sosyal zayıflıkların giderilmesine yönelik, birdizi hak kabul edilmiştir.

Derinlik ta şuradadır; bütün haklar, ancak demokratik bir algı içinde sınırlanabilir; ve, bu sınırlamada, her hal ve kârda, “öz” e dokunulamaz.

h- Toplumsal koşullarımızın zorunlu kıldığı ilkelerden bir başkası da “Sosyal Devlet”tir. Buna, 1961, “Sosyal Hukuk Devleti” demektir.

Kapitalizm ve Liberalizm “Birey” ekseninde kurduğu “Ben-Benlik-Bireysel yarar-Bireysel Motivasyon duyarlılığına bir karşılık olmak üzere, “Sosyal Devlet” kavramı üretilmiştir.

Liberalizm, duyguda, düşünde, etkinlikte (action’da) insan ruhuna-usunadevinimine; engelsizlik içinde bir oluşum serbestliği- bir üretim ve yapım (inşa) gücü- insanı ve toplumu bir hoşgörü içinde özümsemeyi getirmiştir.

Kapitalizm; insanın, kendi yararları ve onları, kendi gücü ile gerçekleştirme yöntemlerini kendi istenci ile saptama ve bu yol üzerinde; yanlışları ve kazanımlarını kendisinin yüklenerek taşıması serbestliğini getirmişti. Fakat, liberalizmin ruh-us-devinim serbestliğinden yola çıkıp; kapitalizmin “kendi yazgını, yanlış ve kazanımını kendi hesabına olmak üzere kendinin saptayıp, eylem ve serbestliği kazanma süreci, insanda-koşulları baştan elverişli olan sosyal katmanlarda “Benillik”e dönüşüyordu. Sonra, bu durum, toplumda, daha baştan ekonomik-sosyal açılardan zayıf-yoksul-olanaksız-iyi yetişmemiş bireylerin-ailelerin-meslek adamlarını-sosyal katmanların durumlarını iyileştirmeğe elvermiyordu. Hatta,durumları elverişlilerin bencillikleri, bu zayıflıkları arttıran saiklerden biri oluyordu.

Ve “hukuk” da, birinci kategoride olanların “bencillik”ini törpüleyen bir hukuk olamıyordu, ikinci kategoride olanlara, yeterli, “insan onuruna layık” bir toplumsal koruma ve geliştirme getiremiyordu. Onları, dinin ve elverişli kategorilerin “merhamet” inden fazlasıyla koruyamıyordu.

Onun için, ortaya, düşük kategorilerin yararına bir “sosyal dayanışma” gereksinimi çıktı. Bu aynı zamanda, bu yararı doğurmaya ve etkili kılmağa yönelmiş bir hukuk düzenlemesini gerektiriyordu.

İşte, bu dayanışma ile, bu düzenleme gereksinimi, kendini, “sosyal hukuk devleti” deyiminde deyimleme olanağını buldu.

Böylece : sonucu, “yok edici” bir savaşa angaje olmayı içeren sosyalizm türünün içerik ve yöntemlerine başvurmadan; toplumdaki aşağı düzeyde olan bireylerin-ailelerin-mesleklerin-sosyal katmanların, hem kendi içlerinde kuvvet kazanacakları bir “dayanışmacılık” elde edilecekti, hem de, bu dayanışma, üst sosyal katmanlara da, onlardan merhamet ve lütuf isteme olarak değil, bir düzen gereği halinde uzanarak, onlardan, ekonomik ve sosyal açılardan zayıf olanlara, “değer-yardım” transferleri sağlayacak bir hukuksal düzeni de kurmuş olacaktı.

“Sosyal Hukuk Devleti” ekonomik ve sosyal açılardan zayıf olanların, doğrudan doğruya “Toplumca” korunması-onların ekonomik, sosyal-kültürel “güvenceli” bir ortamda, kendilerini geliştirme olanaklarına kavuşturulması-bunun için, üretimde, alt katmanlarının ve bölgelerin güçlerinin devinime geçirilmesi, ve böylece, toplumsal gereksinimlere göre dizelgelenmesi -payla-

şımın, bu sürece katkı oranına bağlanması- toplumun, ekonomik, sosyal, kültürel, yapısının, yoksulluğu, n, verimsizliğin, kültürsüzlüğün, korkunun etkisinden arınmış bir yapıya doğru değiştirilmesi düzenine deyimlerlik kazandırmıştır.

En özeti ile 61'in sosyal hukuk devleti ilkesi, budur. Bir yandan insan haklarını içerir; bir yandan, insan haklarını, insan onuruna layıklık noktasından kalkarak, insanda ve gruplarında, insanı ekonomik -sosyal- kültürel zayıflıklardan kurtaracak bir sosyal dayanışmayı içerir; ve sonunda da bu dayanışmanın işlerliğini ve verimliliğini sağlamak için, dayanışmayı, üst sosyal katmanların lütuflarına değil, genel hukuk düzenine bırakır; devleti, üretim-paylaşımı, kültür dağılımını verimleştirme-adilleştirme işlevi ile yükümlü kılar. Ve türlü, "Siyasal İktidar"ları, bu ana çerçevede olmak üzere, seçenekler üretmeğe olanaklı kılar; sosyalizmin yıkıcı "şiddet" türünün savaşımına; kapitalizmin "bencil çıkarıcılık"larına düşmeden, her eylemi, "demokratik hukukun ilkeleri içinde, adalet üzere düzen hukuka bağlayarak...

Ekonomik -sosyal-kültürel açılardan zayıf birey ve gruplarının, insan onuruna laik bir ortama indirgenerek korunması-gelişmesi hususunda, "şiddet-bencillik" dışında, "serbestlik-toplumsal dayanışma" ekseninde seçenek politikalar üretme içindeki temel kural "demokrasi içire kalmaktır".

Bunu anayasal ölçütlere vurursak şunu söyleyebiliriz :

İktidar ve muhalefette, bütün partiler, bütün görüşlerini, deyimleme, seçenek biçimine sokma ve gerçekleştirme olanağını kullanırken, özlerini bozmayacakları şu kurumları "saklı" (mahfuz) tutmak zorundadırlar : Aile-Mülkiyet ve Miras -kişisel girişim serbestliği- çok partili düzen... Bunlar üzerinde, insan hakları -sosyal ve ekonomik zayıflıkların giderilmesi- parti etkinliklerinin (faaliyetlerinin) düzenlenmesi açılarından, eylemlerde bulunurken, şu ya da bu nitelikte, şu ya da bu içerikte ve boyutta davranabilirler; fakat, bu kurumların "öz"lerini bozacak ölçütlere gidilemez. Bunlar, Anayasaca saklı kurumlardır.

1961 Anayasasının Kurumlarına gelince :

Bu, genelde Aydınliklar Çağından gelen, biim 1890, 1876, 1920 B.M.M. Dönemi, 1921, 1924 Anayasalarından geçen, ulusal egemenliğe ortaklılık

temelinde bir demokrasileşmenin yapısıdır. Böyle olunca da, “Siyasal Reformculuk Süreci”mizin, çok önemli bir aşamasıdır. Öyle ki Atatürk’ün 1924 Anayasasında, o zamanki koşullar içinde bulunduğu nokta, 1961 ile, kendi zamanının koşulları içindeki bir oluşum ile gelişmiştir.

Bu yapı, temelde, parlamenter sisteminin yapısıdır; onu, “hukuk devleti”nin teminat kurumlarıyla donatmadır. Ve ayrıca, bir yandan özerk kurumlarla da, zenginleştirmedir.

Parlamenter yapı olarak, onun klasik üç ögesine dayanır : “Sorumsuz-bu nedenle de “yetkisiz” -çünkü devleti temsil eden ve çatışan siyasal dinamikler arasındaki uzlaşmayı sağlama işlevinin gereği “yansız” olan bir Cumhurbaşkanı... İki dallı, bir müzakere-tartışma-karar organı... Bu iki dalın “Millet Meclisi” denen bölümü, tümüyle seçimden çıkar. Parlamenter süreç içinde, asıl yetki ve temsil ağırlığı ondadır. Süresi dört yıldır.

İkincisi olan “Cumhuriyet Senatosu”, büyük çoğunluğuyla (150 üye) 6 yıl için seçimden gelir. Ama içinde 27 Mayıs 1960 Devrim-Darbesini yapan, yaşam boyu sürecek olan Senatörler ile eski Cumhurbaşkanı “Tabii Senatör” olarak yer alırlar. Ayrıca; Cumhurbaşkanı’nca 6 yıl için seçilen (Kontenjan) senatörler de vardır. Ama, bu seçimden gelmeyenler de, T.B.M.M. üyesidirler, seçimden gelmedikleri halde, ulusun temsilcisidirler. “Temsili Vekâlet Yetkileri” Anayasadan gelir. (27 Mayıs Devrim-Darbesini yapanların yaşam boyu bu temsilcilikleri yadırganmıştır.)

Üçüncü öge, etkin (faal)-dinamik bir “politika üretme ve yönetme (“icra” da bulunma) uzvu olarak “Kabine-Hükümet”tir. Başkanın liderliğindedir, kuruluşunda-işleyişinde onun “sevk” ve idaresindedir. Birleşik ve zincirleme sorumlulukta, Meclisle parlamenter ilişkisi vardır.

Bu siyasal yapı, kimi hukuk devleti teminat kurumlarıyla zenginleştirilmiştir. Böylece Siyasal Reform alanında, yapısı, genelde siyasal olmayan bir uzlaşma yolu ile de, demokrasileşme sürecimiz, yeni bir aşamasını algılamıştır.

Bu “hukuk” devleti teminat kurumlarını üç kümede görmekteyiz : Bağımsız Yargı, Özerk ya da yansız Kurumlar ve, “karar” sürecini etkileme, ona yapılarının özelliğine göre katkı getirme kurumları...

Bağımsız Yargı : Bu öteden beri ileri sürülen bir nitelik ve örgütlenme ilkesidir. Yargı bağımsız olmalıdır, olacaktır. Nasıl?

İşte 1961, bunu kurumlaştırmıştır : önce, “Yüksek Hakimler Kurulu” aracılığı “Adliye Yargıçları”nın, bağımsızlığını sağlayarak...

Bu kurul, Yargıtayca, kendi üyeleri arasından seçimle oluşturulduğu için daha baştan, demokratik yapıdadır. Adalet Bakanını, bunun üzerinde, yönetsel etki ve kumanda yetkisi yoktur.

Yönetimin, yönetsel eylemleriyle, hukuk devletine uymayışının teminatı olarak bir yönetsel yargı yeri olarak bilinen Danıştay, geliştirilmiştir; üyelerinin atanmaları, yönetimin tekelinden çıkarılan bir kombinezonla “Bağımsız Yargıç” olma düzeyine çıkarılmıştır.

Gene, bağımsız yargı temelinde olan “Anayasa Mahkemesi”de “hukuk devleti”nin en yüce bir teminatı olarak, 1961 Anayasasınca yaratılmış ve işlemeğe sevk edilmiştir : “Ulusal Egemenlik”in, siyasal temsilcilerinin “yasa yapma” istencinin “Anayasa dışına taşınması”nın önleyici teminatı olarak...

Bu yüksek Anayasal yargı mercii, Anayasada deyimini bulan ulusal temsil organının yasalarını, bir başka deyimle, ulusal istenci-Rousseau’nun diliyle- tantanalı deyimlerini, gene Anayasada yer almış bulunan ulusal egemenliğin “yargı yetkisini”, “ulus adına” kullanarak “iptal eden” Anayasa Mahkemesi, bağımsız yargı temelinde kurulmuştur.

1961’in siyasal reform alanına getirdiği ve hukuk devletini sağlayıcı olarak ele aldığı teminat kurumlarının ikinci kümedeki özerk ya da yansız kurumlar, üniversite ve TRT’dir.

Bunlar, yapı olarak, genel yönetimin içindedirler. Fakat, üniversite “özerk bir kamu tüzel kişisidir”. O nitelikte bir “iç yapı” içindedir; kendilerini de özerk üyelerince yönetilmeleri gerektiği, ve de öyle olduğu için... Üniversiteye bu özerklik, siyasal iktidarın, siyasal eylemlerinin tacizlerinden uzak olarak işlemeği için verilmiştir.

TRT de, “yansız bir “kamu tüzel kişisi”dir”. Kendileri de özerk kişilerce yönetilmez ise de, yani, yapılarında, “yönetim” (idare) ile iltisakı (yapışıklığı, bağı) varsa da, yönetimin direktifleri dışına da konmuştur; o “yansızlık” yani, kurulmasında yönetiminde-denetiminde, bu “yansızlık ilkesi”ni boza-

çak eylem ve karışmalardan korunmuşluğu dolayısıyla...

1961'in siyasal reformlarıyla kurulan demokratik hukuk devleti teminatlarının üçüncü kümeyi oluşturan kurumları, kendilerine, siyasal literatürde, "Demokratik Kurumlar" denendir.

Bunlar; kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından başlayarak basın, dernek ve sendikalar, siyasal partilerdir...

Meslek kuruluşlarının, yaratılmaları bir yasa ile olursa da, yani, bu noktada, Genel Yönetimle bir hafif bağları (iltisakları) varsa da, kendi üyelerince yönetilmeleri, bir temel kuraldır. Ötekilerin hepsi de zaten "hükümet ve yönetim (idare)" dışı organizmlerdir. İşlevlerini, genel olarak tanımlamak istersek, şunu söylememiz gerekir : "Siyasal Karar"ın oluşmasına, yapılarının özelliğine göre "katkı" getirme işlevi...

Bu duruma, gene 61 ile kavuşturuldukları içindir ki, 61'i "siyasal reform sürecimiz" in son aşaması sayıyoruz.

Ve bu nedenledir ki, 1982'yi de, "reform sürecimiz" içine katmıyoruz.

Bu etüdün ilk sayfalarında belirtmiştik : "Reform, yenileştirme idi; yeniden oluşturma idi; egemenlik ve iktidar alanında varılan köke iniş "performansları" idi, yani, demokrasiye, demokrasileşmeğe dönük devinimler idi.

Bu süreç, Osmanlıda başlamıştı, 1961'de de, dönemin Türkiye'sinde, evrensel bir düzeye erme amacının ve olumsuzluğunun içine yerleşmişti.

1982 ise, 61'in getirdiği ve yöneldiği "sosyo-politik gelişimi" "çok bularak", insanı, toplumu, onların kurumlarını bir "sosyo-politik duraklama ve gerilemeğe" uğratma olgusu olmuştur; arkaik (eski) sosyo-kültürel değerleri (Türk-İslam Sentezini) canlandırarak, "anti-reform" dönemi getirerek... 23 Nisan 1920'den 61'e kadar gerçekleşmiş kimi reformları, ad olarak içermesine, ve hatta, 82'nin yarattığı iktidarların, İnsan Hakları alanında, kimi evrensel kurumlara bir yaklaşım göstermesine karşın 82, felsefesindeki bu "anti-reform"culuktan kurtulamaz : Ta, yeni bir Anayasaya kadar.